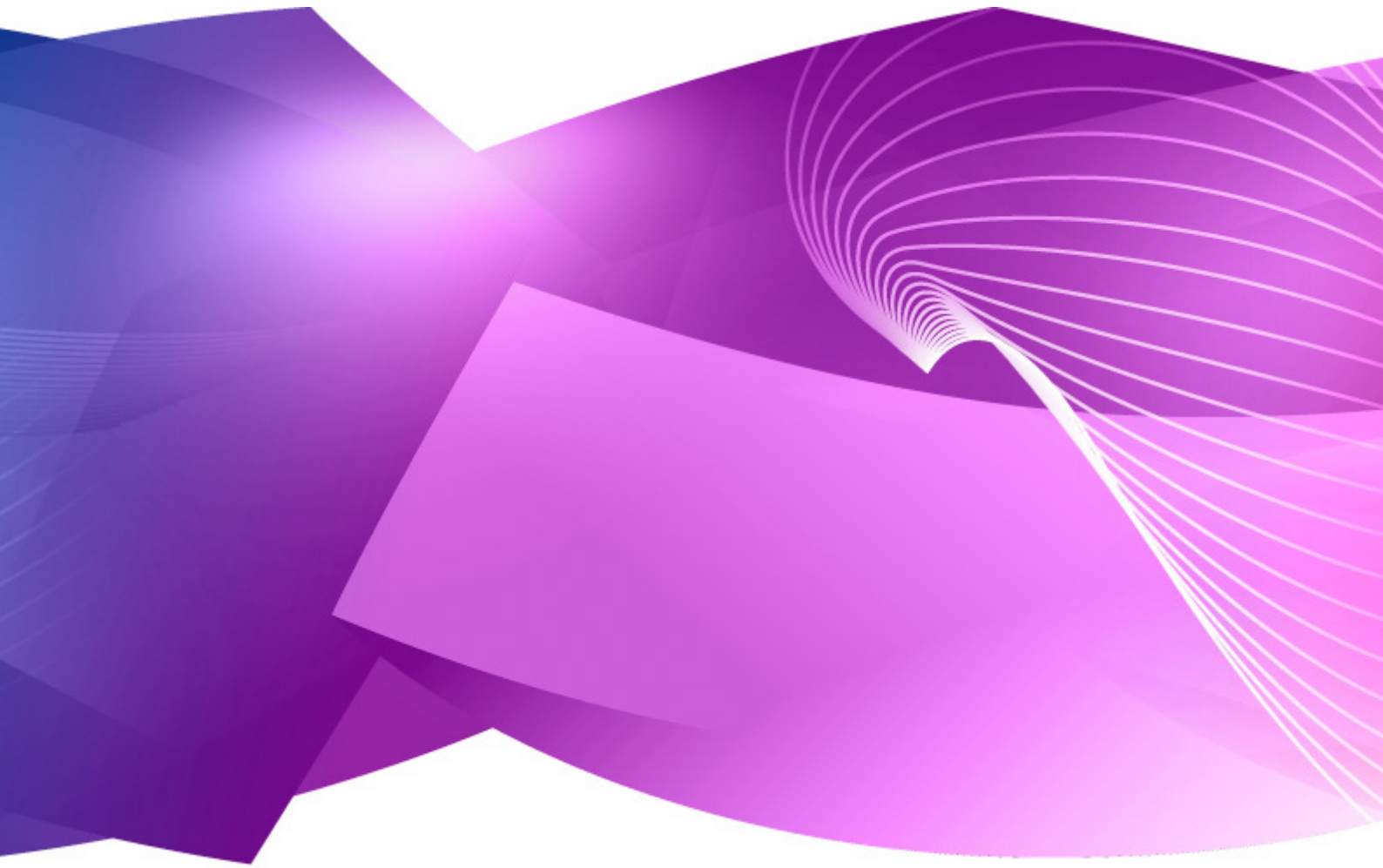

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen

B17 Ohje rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä
Vahvistettu hallituksessa 2.9.2017, julkaistu 14.9.2017.

Korvaa Asianajotoimintaa koskevia säännöksiä ja ohjeita -sarjassa ilmestyneen oppaan
B17.1 Opas rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (27.2.2009).

Suomen Asianajajaliitto
PL 194
00101 Helsinki
Puh. (09) 6866 120
info@asianajajaliitto.fi
www.asianajajaliitto.fi

SISÄLLYSLUETTELO

RAHANPESUN JA TERRORISMIN RAHOITTAMISEN ESTÄMINEN	5
1 RAHANPESUN JA TERRORISMIN RAHOITTAMISEN MÄÄRITELMÄT	5
2 RAHANPESULAIN ASIANAJAJILLE ASETTAMIEN VELVOLLISUUKSIEN PÄÄKOHDAT	6
3 TOIMEKSIANNOT, JOIHIN SOVELLETAAN RAHANPESULAIN VELVOITTEITA	6
4 RISKIARVION LAATIMINEN	7
5 ASIAKKAAN TUNTEMINEN	10
5.1 Asiakkaan tunnistaminen ja henkilöllisyyden todentaminen	11
5.2 Tunnistamisen ja henkilöllisyyden todentamisen ajankohta	12
5.3 Kolmannen osapuolen toimet asiakkaan tuntemiseksi	12
5.4 Tuntemistiedot ja niiden säilyttäminen	13
5.5 Yksinkertaistettu asiakkaan tuntemisvelvollisuus	14
5.6 Tehostettu asiakkaan tuntemisvelvollisuus	15
5.7 Etätunnistamiseen liittyvä tehostettu tuntemisvelvollisuus	16
5.8 Poliittisesti vaikutusvaltaiseen henkilöön liittyvä tehostettu tuntemisvelvollisuus	17
5.9 Yhteisön tosiasiallisen edunsaajan tunnistaminen	20
5.10 Yhteisön velvollisuus pitää yllä tosiasiallisia edunsaajiaan koskevia tietoja	22
6 SELONOTTOVELVOLLISUUS JA JATKUVA SEURANTA	23
7 ILMOITUSVELVOLLISUUS	25
7.1 Velvollisuus tehdä ilmoitus epäilyttävästä liiketoimesta	25
7.2 Epäilyttäviä liiketoimia koskevien tietojen säilyttäminen	27
7.3 Salassapitovelvollisuus	28
8 LIIKETOIMEN KESKEYTTÄMINEN JA SIITÄ KIELTÄYTYMINEN	28
9 TYÖNTEKIJÖIDEN KOULUTUS JA SUOJELEMINEN	29
10 SUOMEN ASIANAJAJALIITON VALVONTAVELVOLLISUUS	29

11 HALLINNOLLISET SEURAAMUKSET	30
11.1 Rikemaksu	30
11.2 Julkinen varoitus	31
11.3 Seuraamusmaksu	32
11.4 Hallinnollisen seuraamuksen määräämättä jättäminen	34
11.5 Hallinnollisen seuraamuksen määräämisoikeuden vanhentuminen	34
11.6 Hallinnollisen seuraamuksen julkistaminen	35
11.7 Muutoksenhaku	36
11.8 Rikemaksun ja seuraamusmaksun täytäntöönpano	36
12 RIKOSOIKEUDELLINEN VASTUU	36
12.1 Rahanpesurikokset	36
12.2 Terrorismin rahoittaminen	37
13 VIHJE- JA ILMOITUSJÄRJESTELMÄ	38
13.1 Rikkomusepäilyistä ilmoittaminen	39
13.2 Asianajajaliiton ilmoituskanava rikkomusepäilyjä koskevien ilmoitusten vastaanottamiseksi	40
14 RAHANPESUN SELVITTELYKESKUS	40
14.1 Rahanpesun selvittelykeskuksen oikeus saada, käyttää ja luovuttaa tietoa	41
14.2 Rahanpesun selvittelykeskuksen ohjeet rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä sekä yhteystiedot	43

B17 RAHANPESUN JA TERRORISMIN RAHOITTAMISEN ESTÄMINEN

Tässä ohjeessa kerrotaan niistä rahanpesulain keskeisistä velvollisuuksista, joita sovelletaan asianajajien toiminnassa. Ohje ei sovellu asianajotoimiston ainoaksi ohjeeksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi, vaan jokaisessa asianajotoimistossa tulee laatia tämän ohjeen suuntaviivojen mukaisesti asianajotoimiston omaan riskiarvioon perustuva kirjallinen ohje asiakkaan tuntemisesta sekä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä.

1 Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen määritelmät

Rahanpesulla tarkoitetaan rikoslain 32 luvun 6–10 §:ssä tarkoitettua toimintaa¹.

Rahanpesuna pidetään sellaista tahallisesti harjoitettua toimintaa, jossa varoja muunnetaan tai siirretään tietoisena siitä, että ne on saatu rikollisesta toiminnasta tai osallisuudesta tällaiseen toimintaan, ja jossa tarkoituksena on salata tai peittää niiden laiton alkuperä tai auttaa tällaisen toiminnan harjoittamiseen osallistuvaa henkilöä välttämään toimintansa oikeudellisia seuraamuksia.²

Rahanpesua on myös edellä mainitun omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvien määräämistoimien tai oikeuksien peittäminen tai häivyttäminen tai toisen avustaminen tällaisessa peittämisessä tai häivyttämisessä. Samoin rahanpesua on varojen hankkiminen, hallussa pitäminen tai käyttö tietoisena niiden vastaanottohetkellä siitä, että ne on saatu rikollisesta toiminnasta tai osallisuudesta tällaiseen toimintaan.

Rahanpesu tarvitsee syntyäkseen esirikoksen, jonka avulla varat on hankittu. Onnistuessaan rahanpesu saa rikoksella hankitun omaisuuden näyttämään laillisesti hankitulta, jolloin kyseisten varojen myöhempi käyttö olisi mahdollista epäilyksiä herättämättä.

Terrorismin rahoittamisella tarkoitetaan terrorismin ja terroristiryhmän rahoittamista.³ Terrorismin rahoittamisella tarkoitetaan toimintaa, jossa henkilö suoraan tai välillisesti antaa tai kerää varoja rahoittaakseen tai tietoisena siitä, että niillä rahoitetaan rikoslain 34a luvun 1 §:ssä tai 5 §:n 1–5 kohdissa tarkoitettuja rikoksia.

¹ Rahanpesu, törkeä rahanpesu, salahanke törkeän rahanpesun tekemiseksi, tuottamuksellinen rahanpesu ja rahanpesurikkomus.

² Rikoslaki 32 luku 6 §.

³ Rikoslaki 34a luku 5 § ja 5 a §.

Terrorismin rahoittamiseen ei välttämättä liity esirikosta eli siihen käytetyt varat voivat olla laillisesti hankittuja.

2 Rahanpesulain asianajajille asettamien velvollisuuksien pääkohdat

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä (444/2017, jäljempänä rahanpesulaki) tuli voimaan 3.7.2017.⁴ Uudella lailla kumottiin aikaisempi rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä annettu laki (503/2008). Lain tavoitteena on estää rahanpesua ja terrorismin rahoittamista, edistää niiden paljastamista ja tutkintaa sekä tehostaa rikoksen tuottaman hyödyn jäljittämistä ja takaisinsaantia. Tämän toteuttamiseksi laissa asetetaan asianajajille velvollisuus laatia riskiarvio, tuntea asiakkaansa ja näiden liiketoiminta sekä ilmoittaa epäilyttävistä liiketoimista tai terrorismin rahoittamisen epäilystä keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskukselle.

3 Toimeksiannot, joihin sovelletaan rahanpesulain velvoitteita

Rahanpesulakia⁵ sovelletaan asianajajiin sekä asianajotoimiston muihin lakimiehiin ja työntekijöihin siltä osin kuin nämä toimivat asiakkaan puolesta tai lukuun taloudelliseen toimintaan⁶ tai kiinteään omaisuuteen liittyvissä liiketoimissa taikka osallistuvat asiakkaan puolesta seuraavien liiketoimien suunnitteluun tai suorittamiseen:

- a) kiinteistöjen tai liiketoimintayksikköjen ostamiseen tai myyntiin;
- b) asiakkaan rahavarojen, arvopaperien tai muiden varojen hoitamiseen;
- c) pankki-, säästö- tai arvo-osuustilien avaamiseen tai hoitamiseen;
- d) yhtiöiden perustamiseen, johtamiseen tai yritysten hallinnoimiseksi tarvittavien varojen järjestelyyn; tai
- e) säätiöiden, yhtiöiden tai vastaavien yhteisöjen perustamiseen, johtamiseen tai niiden toiminnasta vastaamiseen.

Rahanpesulain velvoitteet koskevat myös toimeksiantoja, jotka liittyvät kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiön osakkeiden kauppoihin.

⁴Rahanpesulaki perustuu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesutarkoituksiin sekä terrorismin rahoittamiseen EU 2015/849 (jäljempänä neljäs rahanpesudirektiivi). Lisäksi huomioon on otettu FATF:n (Financial Action Task Force on Money Laundering) rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen vastaiset suositukset. Ks. www.fatf-gafi.org.

⁵Rahanpesulaki 1 luku 2 § 1 momentti 12 kohta.

⁶Taloudellista toimintaa koskevat liiketoimet voivat liittyä esimerkiksi konkurssi- ja kuolinpesien realisointiin netti-huutokaupalla, perhe- ja perintöoikeudellisiin toimeksiantoihin tai yhteisösuhteen purkamiseen.

Rahanpesulain säännökset koskevat myös liike- tai ammattitoimintana pääasiallisesti veroneuvontapalveluita tarjoavia⁷. Rahanpesulain soveltamisalaa ei ole rajattu veropalveluiden tarjoajien osalta, vaan nämä ovat ilmoitusvelvollisia kaikessa toiminnassaan. Sen sijaan asianajajan antaessa veroneuvontaa rahanpesulain velvoitteet koskevat 1 luvun 2 §:n 12 kohdassa mainittuja toimeksiantoja.

Liike- tai ammattitoimintana tavaroita myyvät tai välittävät ovat ilmoitusvelvollisia siltä osin kuin ne maksavat tai ottavat vastaan maksusuorituksena käteistä yhtenä suorituksena tai toisiinsa kytkeytyvinä suorituksina yhteensä vähintään 10 000 euroa⁸. Säännös koskee myös asianajajaa, kun tämä osallistuu konkurssipesän pesänhoitajana tai kuolinpesän pesänselvittäjänä tai -jakajana 1 luvun 2 §:n 12 kohdassa tarkoitettuihin liike-toimiin (esimerkiksi kuolinpesään kuuluvan asunto-osakkeen myyntiin).

Rahanpesulakia ei sovelleta oikeudenkäyntiavustaja- tai oikeudenkäyntiasiamiestehtävien hoitamisessa. Näihin tehtäviin luetaan varsinaisten oikeudenkäyntiin liittyvien tehtävien lisäksi oikeudellinen neuvonta koskien

- asiakkaan oikeudellista asemaa esitutkinnassa rikoksen johdosta;
- asiakkaan oikeudellista asemaa asian muussa oikeudenkäyntiä edeltävässä käsittelyvaiheessa; tai
- oikeudenkäynnin käynnistämistä tai sen välttämistä.⁹

4 Riskiarvion laatiminen

Asianajajan on laadittava kirjallinen riskiarvio rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskien tunnistamiseksi ja arvioimiseksi.¹⁰ Jos asianajotoimistossa työskentelee useita asianajajia, asianajotoimistossa voidaan laatia yksi riskiarvio, jossa tulee ottaa huomioon kaikkien asianajajien hoitamiin toimeksiantoihin liittyvät rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskit.

Riskiarvion laadinnassa on otettava huomioon asianajotoiminnan koko, luonne ja laajuus sekä toimialan teknologian kehitys. Asianajajalla on oltava riittävät toiminta-periaatteet, menettelytavat ja valvonta rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskien vähentämiseksi ja tehokkaaksi hallitsemiseksi. Jos asianajotoiminnan harjoittaja on oikeushenkilö, on sen hallituksen, vastuunalaisen yhtiömiehen tai muun vastaavassa asemassa olevan ylimpään johtoon kuuluvan henkilön hyväksyttävä edellä tarkoitettu

⁷ Rahanpesulaki 1 luku 2 § 1 momentti 22 kohta.

⁸ Rahanpesulaki 1 luku 2 § 1 momentti 24 kohta.

⁹ Rahanpesulaki 1 luku 3 § 3 momentti.

¹⁰ Rahanpesulaki 2 luku 3 § 1 momentti.

toimintaperiaatteet, menettelytavat ja valvonta sekä seurattava ja kehitettävä niihin liittyviä toimenpiteitä.¹¹

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskit:

1) Asianajotoimiston toimeksiantoihin liittyvät riskit

- yritysjärjestelyt
- vientiä tai tuontia harjoittavien yritysten liiketoimintaan liittyvät omistus-, maksu- ja rahoitusjärjestelyt
- yritysten perustamiset ulkomaille
- kiinteistöjen kaupat ja niihin liittyvät omistus-, maksu- ja rahoitusjärjestelyt
- arvopapereiden ja muiden varojen omistus-, maksu- ja rahoitusjärjestelyt
- ulkomaisten asiakkaiden toimeksiannot, joihin liittyy varallisuusjärjestelyjä.

2) Asiakkaisiin ja näiden liikekumppaneihin liittyvät riskit

- yritysasiakkaan omistusrakenne on tarpeettoman monimutkainen suhteessa yrityksen harjoittamaan liiketoimintaan
- yritys toimii ns. perinteisen harmaan talouden toimialalla, jossa rahanpesuriski on korkea (esim. turkis- ja taidehuutokauppa, rakennus-, kuljetus- ja ravitsemusala)
- asiakkaan harjoittaman liiketoiminnan kohde on ”epämääräinen” (tuotteita tai palveluita ei ole selvästi kuvattu esimerkiksi yhtiöjärjestyksessä tai palvelukuvauksessa)
- asiakas tai sen liikekumppani on rekisteröity ns. veroparatiisivaltioon tai sen maksuliike ohjautuu veroparatiisivaltion kautta
- asiakas on poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö
- asiakas harjoittaa liiketoimintaa valtiossa, jonka rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämis- ja selvittelyjärjestelmä muodostaa komission arvion mukaan merkittävän riskin EU:n sisämarkkinalle tai ei täytä kansainvälisiä velvoitteita¹²

¹¹ Rahanpesulaki 2 luku 3 § 3 momentti.

¹² Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkemmat säännökset ns. suuririskisistä kolmansista maista, joihin voi liittyä tavanomaista suurempi rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen riski, ja näissä tilanteissa noudatettavista menettelyistä.

- asiakas on saanut toimiluvan tai on rekisteröitynyt valtiossa, jossa ilmenee luotettavien arvioiden mukaan laajaa korruptiota tai muuta rikollista toimintaa, taikka EU tai YK on asettanut valtiolle pakotteita.

3) Maantieteelliset riskitekijät

- toimistossa hoidetaan ETA-alueeseen kuulumattomien valtioiden kansalaisten tai yritysten toimeksiantoja
- toimiston asiakkaista poikkeuksellisen suuri määrä on ulkomaisia
- asianajotoimintaa harjoitetaan myös toisessa valtiossa.

Riskiarvion on oltava valmiina 31.12.2017 mennessä.¹³ Riskiarvio on päivitettävä säännöllisesti¹⁴ tai aina, kun asianajotoimiston toiminnassa on merkittäviä tapahtumia tai muutoksia, jotka voivat vaikuttaa asianajotoimiston rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen riskeihin, kuten esimerkiksi:

- yhtiökokouksen päätös hallituksen vaihtumisesta
- toimitusjohtajan eroaminen tai erottaminen
- asianajotoimiston toiminnan laajentaminen uusille toimialueille tai uudelle maantieteelliselle alueelle.

Riskiarviota ei tarvitse automaattisesti toimittaa Asianajajaliitolle. Asianajajaliitto pyytää jatkossa asianajotoimiston riskiarvion toimistotarkastusten yhteydessä.

Asianajajan tulee huolehtia siitä, että asianajotoimistossa laaditaan riskiarvioon perustuva, omaan toimintaan soveltuva ohjeistus asiakkaiden tuntemista koskevista menettelyistä, asiakasta koskevien tietojen hankkimisesta, jatkuvasta seurannasta ja selonottovelvollisuudesta sekä ilmoitusvelvollisuuden noudattamisesta.¹⁵ Toimintaohjeet on kyettävä esittämään esimerkiksi Asianajajaliiton suorittaman toimistotarkastuksen yhteydessä.¹⁶

¹³ Rahanpesulaki 9 luku 8 § 1 momentti.

¹⁴ Rahanpesulaki 2 luku 3 § 1 momentti.

¹⁵ Rahanpesulaki 9 luku 1 § 3 momentti.

¹⁶ Riskiarvion ja toimintaohjeiden laatimista koskevien velvoitteiden laiminlyönnistä voidaan määrätä rike- tai seuraamusmaksu, ks. jäljempänä kohta 9 hallinnolliset seuraamukset.

5 Asiakkaan tunteminen

Jos toimeksianto on sellainen, että asianajaja on sitä hoitaessaan ilmoitusvelvollinen, asianajajan on tunnettava asiakkaansa. Asiakkaan tuntemisvelvollisuutta koskeviin toimenpiteisiin on kuuluttava:

- asiakkaan tunnistaminen ja tämän henkilöllisyyden todentaminen;
- asiakkaan edustajan tunnistaminen ja tämän henkilöllisyyden todentaminen;
- tosiasiallisen omistajan ja edunsaajan tunnistaminen;
- poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön tunnistaminen;
- selonottovelvollisuus asiakas- tai liikesuhteen tarkoituksesta ja luonteesta; ja
- asiakassuhteen jatkuva seuranta.

Vakituisella asiakkaalla tarkoitetaan luonnollista tai oikeushenkilöä, jonka kanssa asianajajalla on pysyväisluonteinen toimeksiantosopimus.

Satunnainen asiakas on luonnollinen tai oikeushenkilö, jonka kanssa asianajaja tekee kerta- tai satunnaisen toimeksianton tai asiakas hankkii asianajajan palveluita vain satunnaisesti, esim. yksittäinen kiinteistön tai asunto-osakkeen kauppa.

Korkean riskin omaavien asiakkaiden, tuotteiden ja palveluiden sekä maantieteellisten alueiden osalta tuntemisvelvollisuuden täyttäminen edellyttää asianajajalta tehostettuja toimia. Vastaavasti kun rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen riski on pieni, asianajaja voi noudattaa yksinkertaisempia toimenpiteitä.

Jos asianajaja ei pysty toteuttamaan asiakkaan tuntemiseksi säädettyjä velvollisuuksia ilmoitusvelvollisuuden soveltamisalaan kuuluvien toimeksiantojen osalta, asianajaja ei saa aloittaa asiakassuhdetta tai suorittaa liiketointa.¹⁷ Tämän lisäksi asianajajan on tehtävä ilmoitus rahanpesun selvittelykeskukselle, jos säädetyt edellytykset rahanpesuilmoituksen tekemiselle täyttyvät.¹⁸ Hallituksen esityksen perusteluiden mukaan varsinaisten epäilyttävien tai asiakkaan normaalista toiminnasta poikkeavien tilanteiden lisäksi ilmoitus tulisi tehdä, jos oikeushenkilöä ei pystytä tunnistamaan tai tosiasiallisia edunsaajia tai henkilöä, jonka puolesta asiakas toimii, ei pystytä tunnistamaan tai luotettavasti selvittämään.¹⁹

¹⁷ Rahanpesulaki 3 luku 1 § 1 momentti.

¹⁸ Rahanpesulaki 4 luku 1 §.

¹⁹ HE 228/2016 vp rahanpesulain 4 luku 1 § yksityiskohtaiset perustelut.

5.1 Asiakkaan tunnistaminen ja henkilöllisyyden todentaminen

Asiakkaan tunnistamisella tarkoitetaan asiakkaan henkilöllisyyden selvittämistä asiakkaan toimittamien tietojen perusteella.²⁰

Henkilöllisyyden todentamisella tarkoitetaan asiakkaan henkilöllisyyden varmistamista luotettavasta ja riippumattomasta lähteestä peräisin olevien asiakirjojen tai tietojen perusteella. Suomessa yleisesti hyväksytyjä todentamisasiakirjoja ovat passi, henkilökortti, ajokortti sekä kuvallinen Kela-kortti. Ulkomaalaisen asiakkaan henkilöllisyys voidaan todentaa kansallisesta passista tai ETA-alueen viranomaisen myöntämästä henkilökortista.²¹

Käytännössä asiakkaan henkilöllisyys tulee todentaa aina, kun asiakkaan henkilötunnus tallennetaan asianajajan laatimiin asiakirjoihin ja asianajotoimiston asiakasrekisteriin²². Asiakkaan henkilöllisyyden todentaminen on tärkeää myös asianajajalaissa säädetyn salassapitovelvollisuuden varmistamiseksi.

Asiakas on tunnistettava ja tämän henkilöllisyys on todennettava²³

- aina vakituista asiakassuhdetta perustettaessa;
- muiden kuin vakituisten asiakkaiden osalta silloin, kun suoritettavan liiketoimen suuruus tai toisiinsa kytkeytyvien toimenpiteiden suuruus on yhteensä vähintään 10 000 euroa;
- kun tavaroiden myynnistä käteisellä suoritettavan liiketoimen suuruus tai toisiinsa kytkeytyvien liiketoimien suuruus on vähintään 10 000 euroa ja kysymyksessä on satunnainen asiakkuus;
- aina silloin, jos kyse on epäilyttävästä liiketoimesta tai jos asianajaja epäilee liiketoimeen sisältyvien varojen tai muun omaisuuden laillista alkuperää taikka niitä käytettävän terrorismin rahoittamiseen tai sen rangaistavaan yritykseen; tai
- aina silloin, jos asianajaja epäilee aiemmin todennetun asiakkaan henkilöllisyyden todentamistietojen luotettavuutta tai riittävyttä.

²⁰ Asiakkaan henkilöllisyys voidaan selvittää esim. virkatodistuksesta tai muusta asiakkaan esittämästä asiakirjasta.

²¹ Prado-palvelusta voi tarkistaa EU:n jäsenvaltioiden sekä Islannin, Norjan ja Sveitsin viranomaisten myöntämien henkilö- ja matkustusasiakirjojen aitous- ja turvatekijöitä, ks. <http://www.consilium.europa.eu/prado/fi/prado-start-page.html>.

²² Henkilötietolain 2 luvun 9 §:n 2 momentin mukaan rekisterinpitäjän on huolehdittava siitä, ettei virheellisiä, epätäydellisiä tai vanhentuneita henkilötietoja käsitellä (virheettömyysvaatimus).

²³ Rahanpesulaki 3 luku 2 §.

Edustajan toimiessa asiakkaan lukuun, asianajajan tulee tunnistaa ja todentaa myös edustajan henkilöllisyys sekä varmistaa edustajan oikeus toimia asiakkaan puolesta. Edustajan tunnistamis- ja todentamisvelvollisuus koskee tilanteita, joissa toinen henkilö toimii joko valtuutettuna tai lakimääräisenä edustajana asiakkaan puolesta ja tämän nimissä. Käytännössä tällaisesta tilanteesta on useimmiten kyse, kun asianajaja on tekemisissä yhtiön tai yhteisön edustajien kanssa.

5.2 Tunnistamisen ja henkilöllisyyden todentamisen ajankohta

Asiakkaan tunnistaminen ja henkilöllisyyden todentaminen on suoritettava ennen vakituisen asiakassuhteen aloittamista taikka viimeistään ennen kuin asiakas saa määräysvaltaansa yksittäiseen liiketoimeen sisältyvät varat tai muun omaisuuden tai ennen kuin yksittäinen liiketoimi on suoritettu loppuun.²⁴ Tunnistamis- ja todentamisvelvollisuus ei siten estä asianajajaa ryhtymästä valmisteleviin toimenpiteisiin, kunhan liiketointa ei suoriteta loppuun ennen asiakkaan henkilöllisyyden todentamista.

Jos asiakkaan todentamisvelvollisuus johtuu siitä, että yksittäisten liiketoimien yhteenlaskettu arvo on vähintään 10 000 euroa, henkilöllisyyden todentaminen on suoritettava, kun mainittu raja saavutetaan.

5.3 Kolmannen osapuolen toimet asiakkaan tuntemiseksi

Rahanpesulain mukaan asianajaja voi esimerkiksi saadessaan asiakkaan toimeksiannon toiselta asianajajalta hyödyntää tämän asiakkaasta hankkimia tietoja. Asiakkaan tuntemista koskevat velvollisuudet voi asianajajan puolesta täyttää toisen asianajajan lisäksi rahanpesulain 1 luvun 2 §:n 1 momentissa tarkoitettu luottolaitos, rahoituslaitos, rahastoyhtiö, sijoituspalveluyritys, vakuutusyhtiö, vakuutusedustaja, tilintarkastaja tai tätä vastaava toisessa ETA-valtiossa toimiluvan saanut tai rekisteröity toimija (kolmas osapuoli), jos rahanpesulaissa säädettyä vastaavat asiakkaan tuntemista ja tietojen säilyttämistä koskevat velvollisuudet koskevat tätä ja niiden noudattamista valvotaan.²⁵

Asiakkaan tuntemista koskevat velvollisuudet voi täyttää myös muussa kuin ETA-valtiossa toimiluvan saanut tai rekisteröity vastaava toimija, jos se on perustettu valtiossa, jonka rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen ja selvittämisen järjestelmä ei muodosta komission arvion mukaan merkittävää riskiä EU:n sisämarkkinalle.

²⁴ Rahanpesulaki 3 luku 2 § 4 momentti.

²⁵ Mikäli asiakkaan tuntemista koskevat velvoitteet täyttää muu kuin rahanpesulain 3 luvun 7 §:ssä tarkoitettu taho, tehtävän ulkoistamisesta ja osapuolten vastuista on sovittava erikseen.

Asianajajan on varmistettava, että hän saa ennen liiketoimien suorittamista kolmannelta osapuolelta rahanpesulain 3 §:n 2 momentin 1–6 kohdassa tarkoitetut tiedot²⁶. Asianajajan on lisäksi varmistettava, että kaikki asiakkaan tuntemista koskevat tiedot ovat asianajajan saatavilla ja että kolmas osapuoli toimittaa ne asianajajalle tämän pyynnöstä.

Asianajajan tulee jatkuvasti seurata asiakassuhdetta, jossa sen puolesta toimiva kolmas osapuoli on tunnistanut asiakkaan. Kolmas osapuoli ei voi suorittaa jatkuvan seurannan velvollisuutta ilmoitusvelvollisen puolesta.

Asianajaja ei vapaudu rahanpesulain vastuista sillä perusteella, että hän on käyttänyt kolmatta osapuolta asiakkaan tuntemista koskevien velvollisuuksiensa toteuttamisessa.

5.4 Tuntemistiedot ja niiden säilyttäminen

Asianajajan on hankittava tietoja asiakkaansa toiminnasta, tämän liiketoiminnan laadusta ja laajuudesta sekä perusteista palvelun tai tuotteen käyttämiselle. Asiakkaan tuntemistiedot on säilytettävä luotettavalla tavalla viiden vuoden ajan vakituisen asiakassuhteen päättymisestä tai yli 10 000 euron arvoisen satunnaisen liiketoimen suorittamisesta.²⁷

Säilytettäviin asiakkaan tuntemistietoihin kuuluvat

- 1) nimi, syntymäaika ja henkilötunnus;
- 2) edustajana toimivan nimi, syntymäaika ja henkilötunnus;
- 3) oikeushenkilön täydellinen nimi, rekisterinumero, rekisteröimispäivä ja rekisteriviranomainen;
- 4) oikeushenkilön hallituksen tai vastaavan päättävän elimen jäsenten täydelliset nimet, syntymäajat ja kansalaisuudet;
- 5) oikeushenkilön toimiala;
- 6) tosiasiallisen edunsaajan nimi, syntymäaika ja henkilötunnus;
- 7) henkilöllisyyden todentamisessa käytetyn asiakirjan nimi, numero tai muu tunnistetieto ja myöntäjä taikka kopio asiakirjasta tai jos asiakas on etätunnistettu, tiedot todentamisessa käytetystä menettelystä tai lähteistä;
- 8) asiakkaan tuntemiseksi hankitut tarpeelliset tiedot, kuten tiedot asiakkaan toiminnasta, liiketoiminnan laadusta ja laajuudesta, taloudellisesta asemasta,

²⁶ Ks. tämän ohjeen kohta 5.4 säilytettävät asiakkaan tuntemistiedot.

²⁷ Asiakassuhde voidaan katsoa päättyneeksi, jos asiakas ei seuraavien viiden vuoden aikana toimeksiannon päättymisestä anna asianajajalle uutta toimeksiantoa.

perusteet liiketoimen, palvelun tai tuotteen käytölle ja tiedot varojen alkuperästä;
ja

- 9) 4 §:n 3 momentissa säädetyn selonottovelvollisuuden ja 13 §:ssä säädetyn poliittisesti vaikutusvaltaiseen henkilöön liittyvän tehostetun tuntemisvelvollisuuden täyttämiseksi hankitut välttämättömät tiedot.

Sellaisen ulkomaalaisen asiakkaan osalta, jolla ei ole suomalaista henkilötunnusta, on lisäksi säilytettävä tieto tämän kansalaisuudesta ja matkustusasiakirjan tiedot.

Asianajajan on ilmoitettava asiakkailleen, että näiden tuntemistietoja ja muita henkilötietoja voidaan käyttää rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen sekä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ja sen rikoksen tutkintaan saattamista varten, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen kohteena oleva omaisuus tai rikoshiöty on saatu.²⁸

Asiakkaan tuntemistietoja tai muita henkilötietoja, jotka on hankittu ainoastaan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi ja paljastamiseksi, ei saa käyttää tarkoitukseen, joka on yhteensopimaton näiden tarkoitusten kanssa.²⁹

5.5 Yksinkertaistettu asiakkaan tuntemisvelvollisuus

Asianajaja voi rahanpesulain 3 luvun 2, 3, 4 ja 6 §:ää³⁰ sovellettaessa noudattaa yksinkertaistettua menettelyä asiakkaan tuntemiseksi, jos asiakassuhteeseen tai yksittäiseen liiketoimeen riskiarvion perusteella liittyy vähäinen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riski.

Hallituksen esityksen (228/2016) mukaan yksinkertaistettu tunteminen ei tarkoita sitä, että näitä säännöksiä ei tulisi soveltaa ollenkaan, vaan menettelyjä voisi keventää. Kevennetty menettely voisi koskea esimerkiksi tuntemistietojen määrää tai lähteitä taikka henkilöllisyyden todentamisen ajoitusta. Asianajajan on kuitenkin seurattava asiakassuhdetta poikkeuksellisten tai epätavallisten liiketoimien havaitsemiseksi.

²⁸ Säännös perustuu neljännen rahanpesudirektiivin 41 artiklan 3 kohtaan ja koskee direktiivin mukaan uusia asiakkaita.

²⁹ HE 228/2016:n mukaan kielto ei estä käyttämästä asiakkaan tuntemis- tai muita henkilötietoja asiakassuhteeseen liittyvään muuhun toimintaan, kuten riskienhallintaan tai markkinointiin, jos tietoja kerätään muilla kuin rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen estämisen perusteilla.

³⁰ Asiakkaan tunnistaminen ja henkilöllisyyden todentaminen (2 §), asiakkaan tuntemistiedot ja niiden säilyttäminen (3 §), asiakasta koskevien tietojen hankkiminen, jatkuva seuranta ja selonottovelvollisuus (4 §), sekä tosiasiallisen edunsaajan tunnistaminen (6 §).

Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkemmat säännökset asiakkaista, tuotteista, palveluista, maksuliikenteestä, toimitustavasta tai maantieteellisistä riskitekijöistä, joihin voi liittyä vähäinen rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen riski, ja näissä tilanteissa noudatettavista menettelyistä.

5.6 Tehostettu asiakkaan tuntemisvelvollisuus

Asiakkaan tuntemista koskevia toimia tulee noudattaa tehostetusti, jos asiakassuhteeseen tai yksittäiseen liiketoimeen liittyy riskiarvion perusteella tavanomaista suurempi rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen riski taikka jos asiakkaalla tai liiketoimella on liittymäkohta valtioon, jonka rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämis- ja selvittelyjärjestelmä muodostaa komission arvioin mukaan merkittävän riskin EU:n sisämarkkinoille tai joka ei täytä kansainvälisiä velvoitteita.³¹ Asiakkaan tuntemisessa tulee noudattaa tehostettuja menettelyjä myös niissä tilanteissa, joissa asiakkaana on YK:n tai Euroopan unionin talouspakotteiden kohteena olevan valtion kansalainen.³²

Tehostettu tuntemisvelvollisuus tarkoittaa sitä, että asiakkaaseen, tämän liiketoimintaan ja liiketoimiin tulee kiinnittää erityistä huomiota. Tehostettua asiakkaan tuntemista koskevat keinot voivat tarkoittaa muun muassa sitä, että:

- kiinnitetään erityistä huomiota asiakkaan henkilöllisyyden todentamiseen ja luotettavaan dokumentaatioon
- tutkitaan niin pitkälle kuin se on kohtuullisesti mahdollista selvittäen kaikkien monimutkaisten ja poikkeuksellisen suurten liiketoimien taustat ja tarkoitus
- tutkitaan sellaisten epätavallisten liiketoimien taustat ja tarkoitus, joilla ei ole selvää taloudellista tai laillista tarkoitusta
- selvitetään varojen alkuperää
- seurataan asiakassuhdetta tehostetusti.

³¹ Euroopan komissio on 14.7.2016 antanut asetuksen (EU) 2016/1675, jolla on vahvistettu luettelo kolmansista maista, joiden rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjuntajärjestelmissä olevat strategiset puutteet muodostavat merkittävän uhan unionin rahoitusjärjestelmälle (suuririskiset kolmannet maat).

³² Pakotteiden kohteeksi voidaan nimeltä myös lueteltuja henkilöitä ja yhteisöjä, joiden katsotaan olevan vastuussa pakotteilla vastustettavasta toiminnasta. Tällaisten niin sanottuihin pakoteluetteloihin otettavien henkilöiden ja yhteisöjen Euroopan unionista löytyvä omaisuus on jäädytettävä, ja heidän kanssaan on kieltäydyttävä kaikenlaisista liiketoimista. Jälkimmäinen kielto soveltuu myös välillisiin yhteistyön muotoihin eli esimerkiksi tilanteisiin, joissa pakotelistan ulkopuolinen yritys toimii listatun yrityksen välikätenä. Liiketoimista on tämän vuoksi yleensä pidättäydyttävä myös listattujen yhtiöiden tytäryhtiöiden kanssa.

Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkemmat säännökset asiakkaista, tuotteista, palveluista, maksuliikenteestä, toimitustavasta tai maantieteellisistä riskitekijöistä, joihin voi liittyä tavanomaista suurempi rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen riski, ja näissä tilanteissa noudatettavista menettelyistä.

5.7 Etätunnistamiseen liittyvä tehostettu tuntemisvelvollisuus

Jos asiakas ei ole läsnä tunnistettaessa ja henkilöllisyyttä todennettaessa, asianajajan tulee rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskin vähentämiseksi suorittaa jokin seuraavista toimenpiteistä:

- todentaa asiakkaan henkilöllisyys hankkimalla lisäasiakirjoja tai -tietoja luotettavasta lähteestä
- varmistaa, että liiketoimeen liittyvä suoritus tulee luottolaitoksen tililtä tai se maksetaan tilille, joka on aiemmin avattu asiakkaan nimiin
- todentaa asiakkaan henkilöllisyys vahvasta sähköisestä tunnistamisesta ja sähköisistä luottamuspalveluista annetussa laissa (617/2009) tarkoitetulla tunnistusvälineellä³³ tai sähköisen allekirjoituksen hyväksytyllä varmenteella, josta säädetään sähköisestä tunnistamisesta ja sähköisiin transaktioihin liittyvistä luottamuspalveluista sisämarkkinoilla ja direktiivin 1999/93/EY kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 910/2014 28 artiklassa³⁴, taikka muun sähköisen tunnistamistekniikan avulla, joka on tietoturvallinen ja todisteellinen.

Hallituksen esityksen perustelujen mukaan lisätoimenpiteinä asiakkaan henkilöllisyyden todentamiseksi asiakkaan antamia tietoja voidaan täydentää ja tiedot tulee tarkistaa luotettavasta lähteestä. Pelkästään asiakkaan itsensä antamia tietoja ei voida pitää luotettavina. Asianajaja voi verrata asiakkaan tietoja esimerkiksi virallisista rekistereistä saataviin tietoihin. Jos asianajajalla ei ole pääsyä asiakasta koskeviin virallisiin rekisteritietoihin, asiakkaan tulee esittää esimerkiksi julkisen notaarin vahvistamat asiakirjajäljennökset henkilöllisyytensä todentamiseksi.

³³ Vahvasta sähköisestä tunnistamisesta ja sähköisistä luottamuspalveluista annetussa laissa (617/2009) tarkoitettuja tunnistusvälineitä ovat pankkien käyttämät verkkopankkitunnukset, Väestörekisterikeskuksen kansalaisvarmenne ja teleyritysten mobiilivarmennot.

³⁴ Ks. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0910&from=fi>.

Mitä tulee sen varmistamiseen, että suoritukset maksetaan asiakkaan nimissä olevalle tilille tai olevalta tililtä, hallituksen esityksen perusteluissa on mainittu esimerkkeinä tilanteet, joissa asiakas maksaa suorituksen luottolaitoksessa olevalta omalta tililtään ja arvo-paperit kirjataan asiakkaan arvo-osuustilille tai asianajajan suoritukset maksetaan aina asiakkaan ennalta ilmoittamalle vastatilille. Tällöin asianajajalla on oltava mahdollisuus tarkistaa ja varmistua siitä, että maksu tulee asiakkaan omalta tililtä ja että esimerkiksi osakemerkinnän suorittaja ja maksaja täsmäävät.³⁵

5.8 Poliittisesti vaikutusvaltaiseen henkilöön liittyvä tehostettu tuntemisvelvollisuus

Asianajajalla tulee olla asianmukaiset riskiperusteiseen arviointiin pohjautuvat menettelyt sen toteamiseksi, onko asiakas tai onko hän ollut poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö tai tällaisen henkilön perheenjäsen tai yhtiökumppani. Riskiperusteiseen arviointiin perustuvan menettelyn on oltava valmiina 31.12.2017 mennessä.³⁶

Tilanteisiin, joissa asiakkaana on poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö, liittyy hallituksen esityksen perustelujen mukaan jo luonteensa puolesta suurempi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen sekä korruption riski. Tämän vuoksi niissä edellytetään tehostettua asiakkaan tuntemismenettelyä.³⁷

Yksinkertaisimmillaan asiakkaan poliittisen vaikutusvallan voi selvittää kysymällä asiakkaan ammatin ja työnantajan riittävällä tarkkuudella. Asiakkaalta voi lisäksi kysyä, onko kysymyksessä merkittävä julkinen virka/tehtävä.

³⁵ Asiakkaan tilitiedot ovat pankkisalaisuuden alaisia tietoja ja asianajaja tarvitsee asiakkaan suostumuksen tietojen tarkistamiseen. Vaihtoehtoisesti asianajajan tulee pyytää asiakasta esittämään esim. tiliote, josta voidaan tarkistaa tilin omistaja sekä maksutapahtuman tiedot.

³⁶ Rahanpesulaki 9 luku 8 § 2 momentti. Hallintovaliokunta on mietinnössään (HaVM 8/2017 vp) todennut, että kaikilla ilmoitusvelvollisilla tulee olla riskiperusteiseen arviointiin pohjautuvat menettelyt. Näiden menettelyjen puitteissa ilmoitusvelvollinen voi riskiarvionsa perusteella itse arvioida, missä tilanteissa poliittinen vaikutusvalta on selvittävää ja milloin se voidaan jättää tapauskohtaisen harkinnan varaan. Poliittinen vaikutusvalta on kuitenkin selvitetty aina silloin, kun asiakassuhteeseen tai yksittäiseen liiketoimeen liittyy tavanomaista suurempi rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen riski.

³⁷ Ns. neljännen rahanpesudirektiivin (EU) 2015/849 perusteluiden kohdan 33 mukaan poliittisesti vaikutusvaltaisia henkilöitä koskevat vaatimukset ovat luonteeltaan ennalta ehkäiseviä eivätkä rikosoikeudellisia, eikä niitä olisi tulkittava siten, että kaikkia poliittisesti vaikutusvaltaisia henkilöitä pidetään rikolliseen toimintaan osallistuvina. Kieltäytyminen liikesuhteesta henkilön kanssa pelkästään sillä perusteella, että hän on poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö, on rahanpesudirektiivin ja FATF:n suositusten kirjaimen ja hengen vastaista.

FATF on luetellut menetelmiä, joiden avulla asiakkaan poliittinen vaikutusvalta voidaan todeta.³⁸ Poliittisen vaikutusvallan selvittämiseksi asiakkaiden tietoja voidaan päivittää esimerkiksi Internetistä, mediasta saatujen tietojen tai kaupallisten toimijoiden tarjoamien tietolähteiden perusteella. Erilaisten tietolähteiden käytön osalta tulee huomioida, että ne voivat sisältää virheellisiä tai puutteellisia tietoja.

Asiakkaan tietojen käsittelyssä on lisäksi aina huomioitava henkilötietojen käsittelyyn liittyvät rajoitukset mm. arkaluonteisten tietojen käsittelystä.

Rahanpesulain 1 luvun 4 §:n 1 momentin 11 kohdan mukaan henkilöä on pidettävä poliittisesti vaikutusvaltaisena henkilönä, jos hän toimii tai on toiminut julkisessa tehtävässä:

- a) valtionpäämiehenä, hallituksen päämiehenä, ministerinä, vara- tai apulaisministerinä;
- b) parlamentin jäsenenä;
- c) poliittisten puolueiden johtoelinten jäsenenä;³⁹
- d) ylimpien tuomioistuinten, perustuslakituomioistuimen tai muun vastaavan oikeuselimen jäsenenä, jonka päätöksiin ei voida poikkeustapauksia lukuun ottamatta hakea muutosta; tilintarkastustuomioistuimen ja valtiontalouden tarkastusvirastoa vastaavan valtion varainhoitoa tarkastavan ylimmän päättävän elimen jäsenenä;
- e) keskuspankin johtokunnan jäsenenä;
- f) suurlähettiläänä tai asiainhoitajana;
- g) puolustusvoimissa vähintään kenraalikuntaan kuuluvana upseerina;
- h) valtion kokonaan omistaman yrityksen hallinto-, johto- ja valvontaelimen jäsenenä; tai
- i) kansainvälisten yhteisöjen johtajana, varajohtajana ja hallituksen jäsenenä.

³⁸ Financial Action Task Force (FATF) on rahanpesun ja terrorismin rahoituksen vastainen toimintaryhmä, joka perustettiin OECD:n alaisuuteen vuonna 1989. FATF:n jäseninä on 35 valtiota ja kaksi alueellista järjestöä. Suomi hyväksyttiin jäseneksi vuonna 1991. Ks. FATF Guidance: ”Politically exposed persons” (recommendations 12 ja 22).

³⁹ Poliittisten puolueiden johtoelimillä tarkoitetaan valtakunnantason johtoelimiiä, ei esimerkiksi kunnallisen tason puolueorganisaatioita.

Poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön perheenjäseniä ovat tämän:

- a) aviopuoliso tai kumppani, joka asianomaisen maan kansallisessa lainsäädännössä rinnastetaan aviopuolisoon; ja
- b) lapset ja heidän aviopuolionsa tai edellä tarkoitettu kumppaninsa;
- c) vanhemmat.

Poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön yhtiökumppaneita ovat:

- a) kaikki luonnolliset henkilöt, joiden tiedetään olevan yhteisöjen tai elinkeinonharjoittajien tai oikeudellisten järjestelyjen todellisia yhteisomistajia ja edunsaajia tai joilla tiedetään olevan mikä tahansa muu läheinen liikesuhde poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön tai tämän perheenjäsenen kanssa; ja
- b) kaikki luonnolliset henkilöt, jotka ovat sellaisten yhteisöjen tai elinkeinonharjoittajien tai oikeudellisten järjestelyjen todellisia yksinomistajia ja edunsaajia, joista tiedetään, että ne on tosiasiallisesti perustettu poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön tai tämän perheenjäsenen eduksi.

Jos asiakas on tai on ollut poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilö tai hän on tällaisen henkilön perheenjäsen tai henkilö, jonka tiedetään olevan tällaisen henkilön läheinen yhtiökumppani, asianajajan on tehtävä seuraavat toimenpiteet:

- asiakassuhteen aloittaminen tai jatkaminen poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön kanssa edellyttää asianajotoimistossa ylemmän johdon hyväksyntää;⁴⁰
- asianajajan on toteutettava asianmukaiset toimenpiteet saadakseen selvityksen sellaisen varallisuuden ja varojen alkuperästä, jotka liittyvät kyseiseen asiakassuhteeseen tai liiketoimeen; ja
- asianajajan on järjestettävä tehostettu jatkuva asiakassuhteen seuranta.

Hallituksen esityksen perustelujen mukaan poliittisesti vaikutusvaltaisten henkilöiden osalta edellytetään, että asiakassuhdetta seurataan tarkemmin ja kiinnitetään erityisesti huomiota epätavallisiin ja poikkeuksellisiin liiketoimiin.

Henkilöä ei enää pidetä poliittisesti vaikutusvaltaisena henkilönä, kun hän ei ole toiminut merkittävässä julkisessa tehtävässä vähintään vuoteen.

⁴⁰ Ns. neljännen rahapesudirektiivin (EU) 2015/849 perusteluiden kohdan 34 mukaan ylemmän johdon hyväksynnän saamisen liikesuhteiden luomiselle ei olisi kaikissa tilanteissa merkittävä sita, että hyväksyntä saadaan hallitukselta. Olisi oltava mahdollista, että tällaisen hyväksynnän antaa sellainen henkilö, jolla on riittävästi tietoa laitokseen kohdistuvasta rahanpesun ja terrorismin rahoituksen riskistä sekä riittävä toimivalta tehdä laitokseen kohdistuvaan riskiin vaikuttavia päätöksiä.

5.9 Yhteisön tosiasiallisen edunsaajan tunnistaminen

Asianajajan on tunnistettava ja pidettävä yllä riittäviä, tarkkoja ja ajantasaisia tietoja asiakkaan tosiasiallisista edunsaajista ja tarvittaessa todennettava näiden henkilöllisyys⁴¹. Tosiasiallisen edunsaajan tunnistamisvelvollisuuden tarkoituksena on luoda läpinäkyvyyttä, joka on omiaan estämään rahanpesua ja terrorismin rahoittamista. Asianajajan tulee tunnistaa tosiasiallinen edunsaaja ja toteuttaa riskiin perustuvia ja kohtuullisia toimenpiteitä tosiasiallisen edunsaajan henkilöllisyyden todentamiseksi siten, että asianajaja on vakuuttunut tietävänsä, kuka tosiasiallinen edunsaaja on, mukaan lukien oikeushenkilöt, trustit ja vastaavat oikeudelliset järjestelyt.

Jos asianajaja ei pysty tunnistamaan ja tarvittaessa todentamaan tosiasiallisen edunsaajan henkilöllisyyttä, on asiakassuhde lopetettava ja ilmoitettava rahanpesun selvittelykeskuskelle epäilyttävästä liiketoimesta tai terrorismin rahoittamisen epäilystä.

Yhteisön tosiasiallisella edunsaajalla tarkoitetaan *luonnollista henkilöä*, joka:

- 1) omistaa suoraan tai välillisesti suuremman kuin 25 prosentin osuuden oikeushenkilön osakkeista tai muuten omistaa vastaavan osuuden oikeushenkilöstä;⁴²
- 2) käyttää suoraan tai välillisesti suurempaa kuin 25 prosentin osuutta oikeushenkilön äänioikeuksista, ja tämä äänimäärä perustuu omistukseen, jäsenyyteen, yhtiöjärjestykseen, yhtiösopimukseen tai niihin verrattaviin sääntöihin;⁴³ tai
- 3) käyttää muulla tavoin tosiasiallisesti määräysvaltaa oikeushenkilössä.⁴⁴

Osoituksena suorasta omistuksesta pidetään sitä, että luonnollisella henkilöllä on suurempi kuin 25 prosentin omistusosuus tarkasteltavasta oikeushenkilöstä.

⁴¹ Rahanpesulain 3 luku 6 §:n mukaan edunsaaja on tunnistettava aina rahanpesulain 1 luvun 5 §:n 2–4 momentissa ja 7 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa (suora tai välillinen omistus). Sen lisäksi ilmoitusvelvollisen on selvitettävä asiakkaaseen liittyviin rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskeihin nähden asianmukaisella tavalla ja riittävässä laajuudessa, käyttääkö joku muu 1 luvun 5 §:n 1 momentissa tarkoitettua määräysvaltaa asiakkaassa.

⁴² Omistusosuus voi muodostua osakeyhtiössä yksittäisestä yli 25 prosentin omistusosuudesta, mutta myös esimerkiksi luonnollisen henkilön suoraan omistaman 10 prosentin osuuden ja hänen yksin omistamansa yhtiön kautta omistaman 16 prosentin osuuden summana.

⁴³ Osakeyhtiössä pidetään tämän säännöksen perusteella tosiasiallisena edunsaajana henkilöä, joka omistaa vain 10 prosenttia osakeyhtiön osakkeista, mutta nämä osakkeet tuottavat erilajisiin osakkeisiin liittyvien äänimäärien johdosta yli 25 prosentin ääniosuuden.

⁴⁴ Säännös kattaa mm. osakassopimukseen perustuvan määräysvallan käytön, sekä tilanteet, joissa määräysvaltaa käytetään 1 ja 2 kohdan rajat allittavien omistusosuuksien tai äänimäärien välityksellä.

Osoituksena välillisestä omistuksesta pidetään sitä, että

- 1) oikeushenkilöllä, jossa yksi tai useampi luonnollinen henkilö käyttää itsenäistä päätösvaltaa, on suurempi kuin 25 prosentin omistusosuus tai suurempi kuin 25 prosentin osuus äänioikeuksista tarkasteltavasta oikeushenkilöstä; tai
- 2) luonnollisella henkilöllä tai oikeushenkilöllä, jossa luonnollinen henkilö käyttää itsenäistä päätösvaltaa, on omistukseen, jäsenyyteen, yhtiöjärjestykseen, yhtiösopimukseen tai niihin verrattaviin sääntöihin perustuva oikeus nimittää tai erottaa enemmistö jäsenistä tarkasteltavan oikeushenkilön hallituksessa tai siihen verrattavassa toimituksessa.

Jos tosiasiallista edunsaajaa ei pystytä tunnistamaan tai edellä säädetyt edellytykset eivät täyty, tosiasiallisina edunsaajina pidetään tarkasteltavana olevan oikeushenkilön hallitusta tai vastuunalaisia yhtiömiehiä, toimitusjohtajaa tai muuta vastaavassa asemassa olevaa henkilöä.

Ulkomaisen trustin tosiasiallisella edunsaajalla tarkoitetaan tosiasiallista määräysvaltaa käyttävää luonnollista henkilöä, joka on trustin

- 1) perustaja tai tämän mahdollisesti asettama suojelija;
- 2) omaisuudenhoitaja; tai
- 3) edunsaaja.

Tosiasiallisena edunsaajana pidetään myös muuta luonnollista henkilöä, joka viime kädessä käyttää määräysvaltaa suoran tai välillisen omistuksen kautta tai muilla keinoin ulkomaisessa trustissa.

Yhdistyslaissa (503/1989) tarkoitetun **aatteellisen yhdistyksen** tosiasiallisina edunsaajina pidetään yhdistysrekisteriin merkittyjä hallituksen jäseniä.

Uskonnonvapauslaissa (453/2003) tarkoitetun **uskonnollisen yhdyskunnan** tosiasiallisina edunsaajina pidetään uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin merkittyjä hallituksen jäseniä.

Säätiölaissa (487/2015) tarkoitetun **säätiön** tosiasiallisina edunsaajina pidetään säätiörekisteriin merkittyjä hallituksen ja hallintoneuvoston jäseniä.

Asunto-osakeyhtiölaissa (1599/2009) tarkoitetun **asunto-osakeyhtiön ja keskinäisen kiinteistöosakeyhtiön** tosiasiallisina edunsaajina pidetään kaupparekisteriin merkittyjä hallituksen jäseniä.

Tosiasiallista edunsaajaa ei kuitenkaan tarvitse tunnistaa, jos asiakas on yhtiö, jonka arvopaperi on kaupankäynnin kohteena:

- 1) arvopaperimarkkinalain (746/2012) 2 luvun 5 §:ssä tarkoitetulla säännellyllä markkinalla; tai
- 2) edellä mainitussa kohdassa tarkoitettua säänneltyä markkinaa vastaavalla säännellyllä markkinalla Euroopan talousalueen ulkopuolisessa maassa ja jos yhtiötä koskee tiedonantovelvollisuus, joka vastaa rahoitusvälineiden markkinoista sekä direktiivin 2002/92/EY ja direktiivin 2011/61/EU muuttamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2014/65/EU säädettyä tiedonantovelvollisuutta.

Asiakkaan tietojen ajan tasalla pitämisessä voidaan hyödyntää kauppaja-, yhdistys- ja säätiörekisterissä ylläpidettäviä tietoja yritysten ja yhteisöjen tosiasiallisista edunsaajista ja niissä tapahtuneista muutoksista. Asianajaja ei kuitenkaan voi luottaa yksinomaan edunsaajia koskeviin rekisteritietoihin asiakkaan tuntemisvelvollisuutta koskevien vaatimusten täyttämiseksi. Tosiasiallisen edunsaajan tunnistaminen edellyttää, että asianajaja selvittää asiakkaana olevan oikeushenkilön konserni-, omistus- ja määräysrakenteet.

Asianajajan on lisäksi arvioitava riskeihin pohjautuen, onko olemassa syitä, joiden vuoksi tosiasiallisen edunsaajan henkilöllisyys on tarpeen myös todentaa.

5.10 Yhteisön velvollisuus pitää yllä tosiasiallisia edunsaajiaan koskevia tietoja

Asiakkaan tosiasiallisten edunsaajien tunnistamisvelvollisuuden lisäksi kaupparekisterilain 3 §:n 1 momentin 1 kohdassa ja 4–6 kohdissa tarkoitetun yhteisön, yhdistysrekisteriin merkityn yhdistyksen, uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin merkityn uskonnollisen yhdyskunnan sekä säätiörekisteriin merkityn säätiön on hankittava ja pidettävä yllä täsmällisiä ja ajantasaisia tietoja tosiasiallisista edunsaajistaan.

Tosiasiallisista edunsaajista on pidettävä luetteloa, johon merkitään omistajan tai edunsaajan nimi, syntymäaika, kansalaisuus, asuinmaa sekä määräysvallan tai omistussuuden peruste ja laajuus. Yhteisön ja muun edellä mainitun oikeushenkilön on annettava nämä

tiedot pyynnöstä ilmoitusvelvolliselle tämän suorittaessa asiakkaan tuntemista koskevia toimia.

Kaupparekisterilain 13 e §:n mukaan edunsaajia koskevat tiedot on toimitettava kaupparekisteriin, yhdistysrekisteriin, uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin ja säätiörekisteriin 1.7.2020 mennessä.⁴⁵

6 Selonottovelvollisuus ja jatkuva seuranta

Selonottovelvollisuuden tarkoituksena on varmistaa, että asianajaja tuntee asiakkaansa ja tämän liiketoiminnan ja että asianajaja voi tämän tuntemuksensa perusteella arvioida saamiensa ilmoitusvelvollisuuden soveltamisalaan kuuluvien toimeksiantojen epätavallisuuden.

Asianajajan on hankittava tietoja asiakkaansa toiminnasta, liiketoiminnan laadusta ja laajuudesta sekä perusteet palvelun tai tuotteen käyttämiselle. Hankittavien tietojen laajuus asiakkaan taustoista ja liiketoiminnan perusteista määräytyy riskiperusteisen arvioinnin perusteella. Käytännössä riskienhallinta edellyttää, että asianajaja mitoittaa asiakkaan tuntemisessa sovellettavat menettelytapansa asiakkaan käyttämien palvelujen tai asiakkaan muiden ominaispiirteiden ja rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen riskien mukaisesti. Jos rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen riski on asianajajan arvion perusteella vähäinen, asiakkaan tuntemisessa voi noudattaa yksinkertaistettua tuntemista⁴⁶. Vastaavasti, jos asianajaja arvioi riskin suureksi, asiakkaan tuntemisessa tulee noudattaa tehostettua menettelyä ja liiketoimiin liittyviä selvityksiä on tehtävä laajemmin.

Selonottovelvollisuus edellyttää, että asianajaja kiinnittää erityistä huomiota liiketoimiin

- jotka rakenteeltaan tai suuruudeltaan taikka asianajotoimiston koon tai toimipaikan osalta poikkeavat tavanomaisesta;
- joilla ei ole ilmeistä taloudellista tarkoitusta; tai
- jotka eivät sovi yhteen sen kokemuksen tai niiden tietojen kanssa, jotka asianajajalla on asiakkaasta.

Tarvittaessa asianajajan tulee selvittää liiketoimeen liittyvien varojen alkuperä.

⁴⁵ Kaupparekisterilaki (447/2017) 13 e §.

⁴⁶ Yksinkertaistetun tuntemisen tulee pitää sisällään kaikki asiakkaan tuntemisen osa-alueet, mutta tuntemismenettelyä on mahdollista ”keventää”.

Seuraavassa on esitetty esimerkkejä tilanteista, joissa asianajajalla on syytä epäillä rahanpesua tai terrorismin rahoittamista ja joissa asianajajan tulee ensivaiheessa täyttää selonottovelvollisuutensa ja sen jälkeen mahdollinen ilmoitusvelvollisuutensa:

- asiakas haluaa maksaa sopimukseen tai liiketoimeen liittyvän kauppahinnan tai muun rahasuorituksen käteisillä rahavaroilla, jotka toimitetaan asianajajan toimistoon. Koska käteisen rahan käyttäminen tällaisissa tilanteissa ei ole tavanomaista, on näissä tilanteissa usein syytä harkita huolellisesti, onko kyseessä rahanpesu;
- asiakkaan toivomuksena on suorittaa käteisiä varoja useammassa erissä asiakasvaratilille, jolloin yksittäinen suoritus ei ole huomiota herättävä, mutta suorituksista koostuva yhteissumma on merkittävä;
- merkittävässä liiketoimessa käytetään käteisiä varoja tai arvopapereita, joissa ostaja tai myyjä on tuntematon tai joissa toimenpiteen suuruus, luonne tai toistuvuus näyttää epätavalliselta;
- suuret käteissuoritukset liittyvät esimerkiksi liiketoimintayksikköjen, arvopapereiden tai kiinteän omaisuuden hankkimiseen tai vastaavanlaiseen toimintaan;
- asiakas ei ole asiakassuhdetta solmittaessa halukas antamaan normaaleja, esimerkiksi asiakasvaratilin avaamiseen liittyviä tietoja;
- asiakas antaa puutteellisia tai tekaistuja tietoja tai tietoja, joita on mahdoton varmistaa;
- asiakas ei toimi omissa nimissään ja on haluton ilmoittamaan varojen oikeaa omistajaa tai alkuperää;
- asiakas on tai on ollut merkittävässä julkisessa tehtävässä;
- asiakas ottaa yhteyttä asianajajaan tarkoituksenaan saada liiketoimiensa suorittamiseen liittyvää apua ja asiakas on kotoisin maasta, jossa huumausaineiden kauppa tai valmistaminen on laajasti levinnyt;
- asiakas vastaanottaa säännöllisiä ja suuria maksusuorituksia sellaisista maista, joissa huumausaineiden kauppa tai valmistaminen on laajasti levinnyt;
- liiketoimet kohdistuvat veroparatiisimaihin tai maihin, joista voi olla mahdotonta selvittää tilitietoja;
- liiketoimilla on liittymäkohtia maihin, jotka on listattu FATF:n luetteloon⁴⁷ maista, jotka eivät ole yhteistyöhaluisia rahanpesuun liittyvissä kysymyksissä;
- sopimussakko tai vahingonkorvaus maksetaan tilanteessa, jossa sille ei näyttäisi olevan perustetta;
- epätavalliset maksutavat;

⁴⁷ Ks. www.fatf-gafi.org.

- reburssia tai muita menettelytapoja käytetään rahojen siirtämiseen silloin, kun menettelytapa ei liity asiakkaan normaaliin liiketoimintaan;
- huomattavat ali- tai ylilaskutukset;
- epänormaalit apporttisuoritukset yhtiön perustamisen tai yhtiön osakepääoman korottamisen yhteydessä; tai
- toimitusjohtajalla tai muulla toimijalla on selvästi riittämätön elinkeinotoiminnan kokemus.

Liiketoimi voi poikkeuksellisuudestaan huolimatta olla täysin laillinen liiketoimi, jolloin se luonnollisesti voidaan suorittaa normaalisti. Vastaavasti jos selvityksen jälkeen syitä liiketoimen epätavallisuudelle ei löydy, on asianajajan tehtävä lain edellyttämä ilmoitus rahanpesun selvittelykeskukselle.

Tietoisuus esirikoksen tekijän elämäntavasta, kuten huumausaineiden kauppaamisesta, taloudellisista vaikeuksista tai tähän kohdistetusta rikostutkinnasta asettaa varojen vastaanottajalle syyn epäillä varojen alkuperää. Lisäksi kysymykseen voivat tulla esimerkiksi tilanteet, joissa henkilö avustaa esirikoksen tekijää perustamaan yhtiöitä tai tekemään oikeustoimia. Jos liiketoimia on luonteensa puolesta syytä epäillä valeoikeustoimiksi esimerkiksi sillä perusteella, että omaisuuden tosiasiallinen määräysvalta eroaa muodollisista seikoista tai toimet ovat muuten vailla liiketaloudellisia perusteita, tai varoja on siirretty bulvaanin nimiin, varojen alkuperäkin on yleensä syytä epäillä.

Asianajajan on järjestettävä asiakkaan toiminnan laatuun ja laajuuteen, asiakassuhteen pysyvyyteen ja keston sekä riskeihin nähden riittävä seuranta sen varmistamiseksi, että asiakkaan toiminta vastaa sitä kokemusta ja tietoa, joka asianajajalla on asiakkaasta ja tämän toiminnasta.⁴⁸ Tämä tarkoittaa, että asiakkaan tuntemista koskevia toimia on noudatettava riskiperusteiseen arviointiin pohjautuen koko asiakassuhteen ajan ja asiakkaan tuntemista koskevat tiedot on pidettävä ajan tasalla.

7 Ilmoitusvelvollisuus

7.1 Velvollisuus tehdä ilmoitus epäilyttävästä liiketoimesta

Asianajajan on selonottovelvollisuuden täytettyään viipymättä ilmoitettava rahanpesun selvittelykeskukselle epäilyttävästä liiketoimesta tai terrorismin rahoittamisen epäilystä. Asianajajan on maksutta annettava rahanpesun selvittelykeskukselle kaikki tiedot ja asiakirjat, joilla saattaa olla merkitystä epäilyn selvittämiseksi.

⁴⁸ Rahanpesulaki 3 luku 4 §.

Epäilyttävällä liiketoimella tarkoitetaan kaikkia asiakkaan normaalista toiminnasta poikkeavia tai epätavallisia liiketoimia, myös taloudelliselta arvoltaan poikkeavia liiketoimia, asiakkaan tuntemistiedot huomioiden. Epäilyttävä liiketoimi voi olla kysymyksessä myös, kun asianajaja katsoo, että toimenpide on asianomaisen toimialan palvelujen tarjoamisesta saatujen yleisten kokemusten perusteella epäilyttävä. Asianajajan tulee arvioida kunkin liiketoimen mahdollinen epäilyttävyys perustuen toimialan ja asiakkaiden tuntemukseensa perustuvaan riskiperusteiseen kokonaisarviointiin.

Asianajajan tulee tehdä ilmoitus rahanpesun selvittelykeskukselle, jos

- asiakas ei anna selonottovelvollisuuden täyttämiseksi pyydettyä selvitystä tai annettu selvitys on asianajajan arvion mukaan epäluotettava tai hän epäilee asiakirjojen aitoutta;
- liiketoimen peruste ja varojen alkuperä ei asianajajan hankkimien selvitysten perusteella riittävästi selviä;
- oikeushenkilöä ei pystytä tunnistamaan tai tosiasiallisia edunsaajia tai henkilöä, jonka puolesta asiakas toimii, ei pystytä tunnistamaan tai luotettavasti selvittämään;
- asiakkaalla on liittymäkohta valtioon, jonka rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämis- ja selvittelyjärjestelmä ei täytä kansainvälisiä velvoitteita, eikä edellä mainittuja seikkoja pystytä luotettavasti selvittämään.

Käytännössä epäilyttävää voi olla esimerkiksi kiinteistön kauppa selkeään yli- tai alihintaan sekä kiinteistön myynti takaisinostoehdoin ilman, että tälle ehdolle on selkeää perustetta.

Ilmoitusvelvollisuus koskee epäilyttäviä liiketoimia riippumatta siitä, ovatko niiden kohteena olevat varat peräisin Suomessa vai toisen valtion alueella suoritetuista toimista.

Ilmoitus on pääsääntöisesti tehtävä sähköisesti ja rahanpesun selvittelykeskuksen tarkoitukseen varaamaa erityistä sovellusta käyttäen. Keskusrikospoliisin Internet-sivustolla⁴⁹ on linkki sähköiseen ilmoituslomakkeeseen. Erityisestä syystä ilmoitus voidaan tehdä myös muuta salattua yhteyttä tai tietoturvallista menettelyä käyttäen.

Rahanpesulain mukaan epäilyttävää liiketoimea koskevassa ilmoituksessa on oltava 3 luvun 3 §:ssä tarkoitettut tuntemistiedot sekä tiedot liiketoimen laadusta, liiketoimeen sisältyvien varojen tai muun omaisuuden määrästä ja valuutasta, varojen tai muun omaisuuden alkuperästä tai kohteesta ja syystä, joka teki liiketoimesta epäilyttävän, sekä siitä,

⁴⁹ Ks. www.poliisi.fi/krp.

onko liiketoimi suoritettu, onko se keskeytetty vai onko siitä kieltäydytty. Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkemmat säännökset epäilyttävää liiketoimea koskevan ilmoituksen muodosta ja sisällöstä.

Rahanpesulaissa säädetty ilmoitusvelvollisuus syrjäyttää asianajajalle muussa laissa säädetyn salassapito- tai vaitiolo-velvollisuuden. Asianajajalain 5 c §:n, Suomen Asianajajaliiton sääntöjen 35 §:n ja hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden määräykset asianajajan salassapito- ja vaitiolo-velvollisuudesta syrjäytyvät siis tilanteissa, joissa asianajaja tai asianajajotoimiston muu lakimies ovat rahanpesulain säännösten nojalla ilmoitusvelvollisia rahanpesua tai terrorismin rahoitusta koskevista epäilyistään.

7.2 Epäilyttäviä liiketoimia koskevien tietojen säilyttäminen

Asianajajan on säilytettävä rekisterissä ilmoitusvelvollisuutensa täyttämiseksi hankkimansa välttämättömät tiedot ja näihin liittyvät asiakirjat viisi vuotta ilmoituksen tekemisestä. Kyseiset tiedot ja asiakirjat on pidettävä erillään asiakasrekisteristä eikä niitä saa käyttää muuhun kuin rahanpesulaissa säädettyyn tarkoitukseen.⁵⁰

Tiedot ja asiakirjat on poistettava viiden vuoden kuluttua asiakassuhteen päättymisestä tai epäilyttävän liiketoimen suorittamisesta, jollei niiden edelleen säilyttäminen ole tarpeen rikostutkinnan, vireillä olevan oikeudenkäynnin taikka ilmoitusvelvollisen tai sen palveluksessa olevan oikeuksien turvaamiseksi. Tietojen ja asiakirjojen edelleen säilyttämisen tarpeellisuus on tutkittava viimeistään kolmen vuoden kuluttua edellisestä säilyttämisen tarpeellisuuden tarkistamisesta. Tarkistamisesta ja sen ajankohdasta on tehtävä merkintä.⁵¹

Rekisteriin merkityllä henkilöllä ei ole tarkastusoikeutta ilmoitus- ja selonotto-velvollisuuden täyttämiseksi hankittuihin tietoihin ja asiakirjoihin, mutta tietosuojavaltuutettu voi rekisteröidyn pyynnöstä tarkastaa näiden tietojen käsittelyn lainmukaisuuden.⁵²

⁵⁰ Rahanpesulaki 4 luku 3 § 1 momentti.

⁵¹ Rahanpesulaki 4 luku 3 § 1 momentti.

⁵² Rahanpesulaki 4 luku 3 § 2 momentti.

7.3 Salassapitovelvollisuus

Epäilyttävästä liiketoimesta tehtyä ilmoitusta tai selvittelyä ei saa paljastaa sille, johon epäily kohdistuu, eikä muulle henkilölle. Salassapitovelvollisuus koskee myös asianajajan palveluksessa olevaa.⁵³

Rahanpesurekisteriä saavat käyttää vain rahanpesun selvittelykeskuksen henkilöstöön kuuluvat. Tietoja saa käyttää ja luovuttaa salassapitosäännösten estämättä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ja sen rikoksen, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen kohteena oleva omaisuus tai rikoshyöty on saatu tai saataisiin, estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä tutkintaan saattamiseksi.⁵⁴

Epäilyttävää liiketoimea koskevan ilmoituksen tekijän nimi ja henkilöllisyys ovat salassa pidettäviä tietoja.⁵⁵

8 Liiketoimen keskeyttäminen ja siitä kieltäytyminen

Jos liiketoimi on epäilyttävä tai asianajaja epäilee liiketoimeen sisältyviä varoja käytettävän terrorismin rahoittamiseen tai sen rangaistavaan yritykseen, asianajajan on keskeytettävä liiketoimi lisäselvityksiä varten tai kieltäydyttävä liiketoimesta.⁵⁶

Jos asianajajalla on lisäselvitystenkin jälkeen edelleen syytä epäillä liiketoimeen sisältyvien varojen tai muun omaisuuden laillista alkuperää, hänen on kieltäydyttävä liiketoimesta ja ilmoitettava asiasta rahanpesun selvittelykeskukselle.⁵⁷

Liiketoimi voidaan kuitenkin suorittaa loppuun, jos sitä ei voida jättää kesken taikka jos liiketoimen keskeyttäminen tai siitä kieltäytyminen todennäköisesti vaikeuttaisi liiketoimen tosiasiallisen edunsaajan selville saamista. Ennen liiketoimen suorittamista asianajajan tulee olla yhteydessä rahanpesun selvittelykeskukseen mahdollisten lisäohjeiden saamiseksi.

Rahanpesun selvittelykeskuksessa työskentelevä päällystöön kuuluva poliisimies voi antaa asianajajalle määräyksen liiketoimen keskeyttämisestä enintään kymmenen arkipäivän

⁵³ Rahanpesulaki 4 luku 4 § 1 momentti.

⁵⁴ Laki rahanpesun selvittelykeskuksesta (445/2017) 3 § 4 momentti.

⁵⁵ Laki rahanpesun selvittelykeskuksesta (445/2017) 3 § 5 momentti. Salassapitosäännös ei kuitenkaan vaikuta esitutkinta- ja pakkokeinolain soveltamiseen. Esitutkintaan saatettujen rahapesun ja terrorismin rahoittamisen epäilyihin liittyvien tietojen salassapittoa sääntelee edelleen esitutkintalaki.

⁵⁶ Rahanpesulaki 4 luku 5 §.

⁵⁷ Rahanpesulaki 4 luku 1 § 1 momentti.

ajaksi, jos liiketoimen keskeyttäminen on tarpeen rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä tutkintaan saattamiseksi.⁵⁸

9 Työntekijöiden koulutus ja suojeleminen

Rahanpesulaki edellyttää, että asianajotoimiston työntekijät saavat asianmukaisen koulutuksen rahanpesuun ja terrorismin rahoittamiseen liittyvien järjestelyjen tunnistamiseksi.⁵⁹ Työntekijöitä tulee ohjeistaa, miten niihin liittyvissä tapauksissa on toimittava.

Rahanpesulaissa säädetään velvollisuudesta toteuttaa asianmukaiset ja riittävät toimenpiteet niiden työntekijöiden suojelemiseksi, jotka tekevät rahanpesulaissa tarkoitetun ilmoituksen rahanpesun selvittelykeskukselle.⁶⁰

Ilmoituksen tekijän turvallisuuden suojaamiseksi rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain (445/2017) 3 §:n 5 momentin mukaan epäilyttävää liiketoimea koskevan ilmoituksen tekijän nimi ja henkilöllisyys ovat salassa pidettäviä tietoja. Edellä mainittu säännös ei kuitenkaan vaikuta esitutkinta- ja pakkokeinolain soveltamiseen. Esitutkintaan saatettujen rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen epäilyihin liittyvien tietojen salassapitoa sääntelee esitutkintalaki.⁶¹

10 Suomen Asianajajaliiton valvontavelvollisuus

Asianajajista annetun lain 6 §:n mukaan Asianajajaliiton hallituksen on valvottava, että asianajajat esiintyessään tuomioistuimessa tai muun viranomaisen luona sekä muussakin toiminnassaan täyttävät velvollisuutensa. Rahanpesulain 7 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan Asianajajaliitto valvoo asianajajien osalta rahanpesulain säännösten ja määräysten noudattamista. Asianajajan on voitava osoittaa Asianajajaliitolle, että sen asiakkaan tuntemista ja jatkuvaa seurantaa koskevat menetelmät ovat riittävät rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskeihin nähden⁶².

Asianajaja on velvollinen antamaan hallitukselle tiedot, joita tätä valvontaa varten tarvitaan. Asianajajan on myös sallittava hallituksen määräämän henkilön suorittaa tarkastus toimistossaan, jos hallitus katsoo sen valvontaa varten tarpeelliseksi, sekä tällöin esitettävät asiakirjat, joiden tutkimista tarkastuksen toimittaminen edellyttää.

⁵⁸ Laki rahanpesun selvittelykeskuksesta 6 § 1-2 momentti.

⁵⁹ Rahanpesulaki 9 luku 1 §1 momentti.

⁶⁰ Rahanpesulaki 9 luku 1 § 2 momentti.

⁶¹ Esitutkintalaki 4 luku 15 §.

⁶² Rahanpesulaki 3 luku 1 § 4 momentti.

Mikäli Asianajajaliitto suorittamansa valvonnan tai muutoin tehtäviensä hoidon yhteydessä havaitsee epäilyttävän liiketoimen tai epäilee terrorismin rahoittamista tai sen rangaistavaa yritystä, sen tulee ilmoittaa tästä rahanpesun selvittelykeskukselle.

11 Hallinnolliset seuraamukset

Hallinnollisia seuraamuksia koskevat säännökset ovat uusia ja perustuvat ns. neljännen rahanpesudirektiivin 58–62 artiklaan. Hallinnollisia seuraamuksia ovat rikemaksu, julkinen varoitus ja seuraamusmaksu. Vanhan rahanpesulain (503/2008) säännökset tuntemisvelvollisuuden rikkomisesta, rekisteröintirikkomuksesta ja rahanpesun ilmoitusrikkomuksesta on kumottu.

Rahanpesulain 8 luvussa tarkoitetuista hallinnollisista seuraamuksista päättää aluehallintovirasto Asianajajaliiton hallituksen esityksestä.

11.1 Rikemaksu

Aluehallintovirasto voi Asianajajaliiton hallituksen esityksestä määrätä asianajajalle tai tämän apulaiselle rikemaksun, jos asianajaja tahallaan tai huolimattomuudesta

- 1) laiminlyö tai rikkoo velvoitteen tuntea asiakas tai yksilöidä ja arvioida rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskejä;
- 2) laiminlyö tai rikkoo velvoitteen tunnistaa asiakas ja todentaa tämän henkilöllisyys;
- 3) laiminlyö tai rikkoo velvoitteen säilyttää asiakkaan tuntemista koskevat tiedot;
- 4) laiminlyö tai rikkoo velvoitteen hankkia asiakasta koskevia tietoja, seurata asiakassuhdetta jatkuvasti ja ottaa selvää asiakkaan tavanomaisesta poikkeavista liiketoimista;
- 5) laiminlyö tai rikkoo velvoitteen tunnistaa tosiasiallinen edunsaaja;
- 6) laiminlyö tai rikkoo velvoitteen soveltaa tehostettua menettelyä asiakkaan tuntemiseksi;
- 7) laiminlyö tai rikkoo velvoitteen tunnistaa asiakas, kun tämä ei ole läsnä tunnistettaessa ja henkilöllisyyttä todennettaessa;

- 8) laiminlyö tai rikkoo velvoitteen laatia ja noudattaa riskiperusteisia menettelyjä sen arvioimiseksi, onko asiakas poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö, poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön perheenjäsen tai poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön yhtiökumppani;
- 9) laiminlyö tai rikkoo velvoitteen tehdä epäilyttävää liiketoimea koskevan ilmoituksen rahanpesun selvittelykeskukselle;
- 10) laiminlyö tai rikkoo velvoitteen laatia menettelytavat rikkomusepäilystä ilmoittamiseen; tai
- 11) laiminlyö työntekijöiden koulutuksen tai suojelemisen taikka ei laadi riittäviä toimintaohjeita.⁶³

Rikemaksun suuruus perustuu kokonaisarviointiin. Rikemaksun suuruutta arvioitaessa on otettava huomioon menettelyn laatu, laajuus ja kestoaika. Hallituksen esityksen perustelujen (HE 228/2016) mukaan menettelyn haitallisuuden tai toistuvuuden lisäksi voidaan ottaa huomioon tekijän syyksiluettavuuden aste, menettelyllä mahdollisesti saatu hyöty ja muut tekoon tai laiminlyöntiin liittyvät seikat.

Rikemaksu voidaan määrätä edellyttäen, ettei asia kokonaisuutena arvioiden anna aiheutta ankarampiin toimenpiteisiin. Oikeushenkilölle määrättävä rikemaksu on vähintään 5 000 euroa ja enintään 100 000 euroa. Luonnolliselle henkilölle määrättävä rikemaksu on vähintään 500 euroa ja enintään 10 000 euroa. Rikemaksu määrätään maksettavaksi valtiolle.

11.2 Julkinen varoitus

Aluehallintovirasto voi Asianajajaliiton hallituksen esityksestä määrätä asianajajalle tai tämän apulaiselle julkisen varoituksen, jos tämä tahallaan tai huolimattomuudesta menettelee muiden rahanpesulain nojalla annettujen säännösten tai määräysten kuin rikemaksua taikka seuraamusmaksua koskevien säännösten vastaisesti.⁶⁴

Julkinen varoitus on hallinnollisena seuraamuksena rikemaksusta erillinen ja se voidaan antaa edellyttäen, ettei asia kokonaisuutena arvioiden anna aiheutta ankarampiin toimenpiteisiin. Teot ja laiminlyönnit, jotka eivät täytä rikemaksun tunnusmerkistöä, voivat tulla julkisena varoituksena sanktioitaviksi.

⁶³ Rahanpesulaki 8 luku 1 § 1 momentti.

⁶⁴ Rahanpesulaki 8 luku 2 §.

Luonnolliselle henkilölle julkinen varoitus annetaan, jos tämä menettelee häntä henkilökohtaisesti velvoittavien säännösten tai määräysten vastaisesti.

11.3 Seuraamusmaksu

Aluehallintovirasto voi Asianajajaliiton hallituksen esityksestä määrätä asianajajalle tai tämän apulaiselle seuraamusmaksun, jos asianajaja tahallaan tai huolimattomuudesta vakavasti, toistuvasti tai järjestelmällisesti

- 1) laiminlyö tai rikkoo veloitteen tuntea asiakas tai yksilöidä ja arvioida rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskejä;
- 2) laiminlyö tai rikkoo veloitteen tunnistaa asiakas ja todentaa tämän henkilöllisyys;
- 3) laiminlyö tai rikkoo veloitteen säilyttää asiakkaan tuntemista koskevat tiedot;
- 4) laiminlyö tai rikkoo veloitteen hankkia asiakasta koskevia tietoja, seurata asiakassuhdetta jatkuvasti ja ottaa selvää asiakkaan tavanomaisesta poikkeavista liiketoimista;
- 5) laiminlyö tai rikkoo veloitteen tunnistaa tosiasiallinen edunsaaja;
- 6) laiminlyö tai rikkoo veloitteen soveltaa tehostettua menettelyä asiakkaan tuntemiseksi;
- 7) laiminlyö tai rikkoo veloitteen tunnistaa asiakas, kun tämä ei ole läsnä tunnistettaessa ja henkilöllisyyttä todennettaessa;
- 8) laiminlyö tai rikkoo veloitteen laatia ja noudattaa riskiperusteisia menettelyjä sen arvioimiseksi, onko asiakas poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö, poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön perheenjäsen tai poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön yhtiökumppani;
- 9) laiminlyö tai rikkoo veloitteen tehdä epäilyttävää liiketoimea koskevan ilmoituksen rahanpesun selvittelykeskukselle;

10) laiminlyö tai rikkoo velvoitteen laatia menettelytavat rikkomusepäilystä ilmoittamiseen; tai

11) laiminlyö tai rikkoo velvoitteen järjestää työntekijöiden koulutus tai suojeleminen taikka laatia toimintaohjeet.⁶⁵

Seuraamusmaksua ei voida määrätä luonnolliselle henkilölle teosta tai laiminlyönnistä, joka on laissa säädetty rangaistavaksi. Aluehallintovirasto voi kuitenkin määrätä seuraamusmaksun ja jättää asian ilmoittamatta esitutkintaviranomaiselle, ottaen huomioon teon tai laiminlyönnin haitallisuuden, siitä ilmenevän tekijän syyllisyyden sekä siitä saadun hyödyn ja muut tekoon tai laiminlyöntiin liittyvät seikat kokonaisuutena arvioiden.⁶⁶

Seuraamusmaksu voidaan määrätä oikeushenkilölle määrättävän seuraamusmaksun lisäksi tai sen sijasta sellaiselle oikeushenkilön johtoon kuuluvalla henkilölle, jonka velvollisuuksien vastainen edellä mainittu teko tai laiminlyönti on. Kyseiselle henkilölle määrättävän seuraamusmaksun edellytyksenä on, että henkilö on merkittäväällä tavalla myötävaikuttanut tekoon tai laiminlyöntiin.⁶⁷

Seuraamusmaksun enimmäismäärä vaihtelee sen mukaan, onko kyseessä luotto- tai rahoituslaitos taikka muu ilmoitusvelvollinen. Seuraamusmaksun määrä perustuu kokonaisarviointiin. Seuraamusmaksun määrää arvioitaessa on otettava huomioon menettelyn laatu, laajuus ja kestoaika sekä tekijän taloudellinen asema. Lisäksi arvioinnissa on otettava huomioon menettelyllä saavutettu hyöty tai sillä aiheutettu vahinko, jos ne ovat määritettävissä, tekijän yhteistyö toimivaltaisen valvontaviranomaisen kanssa asian selvittämiseksi sekä aiemmat tämän lain tai sen nojalla annettuihin säännöksiin kohdistuneet rikkomukset ja laiminlyönnit.⁶⁸

Oikeushenkilölle tai luonnolliselle henkilölle määrätty seuraamusmaksu saa olla enintään joko kaksi kertaa suurempi kuin teolla tai laiminlyönnillä saavutettu hyöty, jos se on määritettävissä tai miljoona euroa, sen mukaan, kumpi on korkeampi.⁶⁹

Seuraamusmaksu määrätään maksettavaksi valtiolle.

⁶⁵ Rahanpesulaki 8 luku 3 § 1 momentti.

⁶⁶ Rahanpesulaki 8 luku 3 § 3 momentti.

⁶⁷ Rahanpesulaki 8 luku 3 § 5 momentti.

⁶⁸ Rahanpesulaki 8 luku 5 § 1 momentti.

⁶⁹ Rahanpesulaki 8 luku 5 § 2 momentti.

11.4 Hallinnollisen seuraamuksen määräämättä jättäminen

Valvontaviranomainen voi jättää rikemaksun määräämättä tai julkisen varoituksen antamatta, jos

- henkilö on oma-aloitteisesti ryhtynyt riittäviin toimenpiteisiin virheen korjaamiseksi välittömästi virheen havaitsemisen jälkeen ja ilmoittanut virheestä viivytyksettä toimivaltaiselle valvontaviranomaiselle;
- virheellistä menettelyä on pidettävä vähäisenä; tai
- rikemaksun määräämistä tai julkisen varoituksen antamista on muutoin pidettävä ilmeisen kohtuuttomana.⁷⁰

Rikemaksua tai seuraamusmaksua ei voida määrätä sille, jota epäillään samasta teosta esitutkinnassa, syyteharkinnassa tai tuomioistuimessa vireillä olevassa rikosasiassa. Rikemaksua tai seuraamusmaksua ei voida määrätä myöskään sille, jolle on samasta teosta annettu lainvoimainen tuomio.

Valvontaviranomainen voi jättää seuraamusmaksun määräämättä tai lykätä sen määräämistä oikeushenkilölle tai luonnolliselle henkilölle, jos valvontaviranomainen ryhtyy muuhun laissa säädettyyn valvontatoimenpiteeseen.⁷¹

11.5 Hallinnollisen seuraamuksen määräämisoikeuden vanhentuminen

Aluehallintovirasto ei saa Asianajajaliiton hallituksen tekemän esityksen johdosta määrätä rikemaksua tai antaa julkista varoitusta, jos päätöstä ei ole tehty viiden vuoden kuluessa siitä päivästä, jona rikkomus tai laiminlyönti tapahtui, tai jatkettun rikkomuksen tai laiminlyönnin osalta viiden vuoden kuluessa siitä päivästä, jona rikkomus tai laiminlyönti päättyi.⁷²

Aluehallintovirasto ei saa Asianajajaliiton hallituksen tekemän esityksen johdosta määrätä seuraamusmaksua, jos päätöstä ei ole tehty kymmenen vuoden kuluessa siitä päivästä, jona rikkomus tai laiminlyönti tapahtui, tai jatkettun rikkomuksen taikka laiminlyönnin osalta viiden vuoden kuluessa siitä päivästä, jona rikkomus tai laiminlyönti päättyi.⁷³

⁷⁰ Rahanpesulaki 8 luku 6 §.

⁷¹ Aluehallintovirasto voi antaa asianajajalle vain rikemaksun, julkisen varoituksen tai seuraamusmaksun.

⁷² Rahanpesulaki 8 luku 7 § 1 momentti.

⁷³ Rahanpesulaki 8 luku 7 § 2 momentti.

11.6 Hallinnollisen seuraamuksen julkistaminen

Valvontaviranomaisen on julkistettava päätös, jossa määrätään rikemaksu, julkinen varoitus tai seuraamusmaksu viipymättä sen jälkeen, kun päätöksestä on ilmoitettu sen kohteena olevalle henkilölle. Julkistamisesta on käytävä ilmi, onko seuraamuksen määräämistä koskeva päätös lainvoimainen, rikkomuksen luonne ja tyyppi sekä rikkomuksesta vastuussa olevan henkilöllisyys. Jos muutoksenhakuviranomainen kumoaa päätöksen kokonaan tai osittain, valvontaviranomaisen on julkistettava tieto muutoksenhakuviranomaisen päätöksestä vastaavalla tavalla kuin seuraamuksen määrääminen on julkistettu. Seuraamusta koskevat tiedot on pidettävä valvontaviranomaisen Internet-sivustolla viiden vuoden ajan.⁷⁴

Jos seuraamuksen kohteena olevan luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön nimen julkistaminen olisi kohtuutonta, tai jos seuraamuksen julkistaminen vaarantaisi meneillään olevan viranomaistutkinnan, toimivaltainen valvontaviranomainen voi:

- 1) lykätä seuraamusta koskevan päätöksen julkistamista, kunnes perusteita olla julkistamatta päätöstä ei enää ole;
- 2) julkistaa seuraamusta koskevan päätöksen ilman seuraamuksen kohteena olevan henkilön nimeä; tai
- 3) jättää seuraamusta koskevan päätöksen julkistamatta, jos 1 ja 2 kohdassa tarkoitetut toimenpiteet eivät ole riittäviä varmistamaan sitä, että finanssimarkkinoiden vakaus ei vaarannu.⁷⁵

Jos valvontaviranomainen julkistaa seuraamusta koskevan päätöksen ilman seuraamuksen kohteena olevan henkilön nimeä, valvontaviranomainen voi samalla päättää julkistaa nimen myöhemmin kohtuullisen ajan kuluttua, jos perusteet julkistamatta jättämiselle lakkaavat tuossa ajassa.⁷⁶

Aluehallintovirasto julkistaa Asianajajaliiton hallituksen esityksestä määräämäänsä rikemaksua, julkista varoitusta tai seuraamusmaksua koskevan päätöksen. Julkistettavat tiedot eivät saa sisältää tietoja asianajajan asiakkaista tai muutoin sellaisia tietoja, joiden perusteella asiakkaan henkilöllisyys tosiasiallisesti paljastuu.⁷⁷

⁷⁴ Rahanpesulaki 8 luku 8 § 1 momentti.

⁷⁵ Rahanpesulaki 8 luku 8 § 2 momentti.

⁷⁶ Rahanpesulaki 8 luku 8 § 3 momentti.

⁷⁷ Rahanpesulaki 8 luku 8 § 4 momentti.

11.7 Muutoksenhaku

Valvontaviranomaisen päätökseen haetaan muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Hallinto-oikeuden on valitusasiaa käsiteltäessä varattava Asianajajaliitolle tilaisuus tulla kuulluksi valituksen johdosta ja tarvittaessa esittää todistelua ja muuta selvitystä silloin, kun asia koskee ilmoitusvelvollista, jonka toimintaa Asianajajaliitto valvoo.⁷⁸

Valvontaviranomaisella on oikeus hakea valittamalla muutosta hallinto-oikeuden päätökseen, jolla hallinto-oikeus on muuttanut tai kumonnut toimivaltaisen valvontaviranomaisen tekemän päätöksen.

Valvontaviranomaisen päätöstä on muutoksenhausta huolimatta noudatettava, jollei muutoksenhakuviranomainen toisin määrää tai muualla laissa toisin säädetä.

11.8 Rikemaksun ja seuraamusmaksun täytäntöönpano

Maksettavaksi määrätty rikemaksu ja seuraamusmaksu saadaan panna täytäntöön vain lainvoimaisen päätöksen perusteella.

12 Rikosoikeudellinen vastuu

12.1 Rahanpesurikokset

Rikoslain 32 luvun 6 §:n mukaan rahanpesuun syyllistyy henkilö, joka

- 1) ottaa vastaan, käyttää, muuntaa, luovuttaa, siirtää, välittää tai pitää hallussaan rikoksella hankittua omaisuutta, rikoksen tuottamaa hyötyä tai näiden tilalle tullutta omaisuutta hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä tai peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän tai avustaakseen rikosentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset; taikka
- 2) peittää tai häivyttää rikoksella hankitun omaisuuden, rikoksen tuottaman hyödyn taikka näiden tilalle tulleen omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvat määräämistoimet tai oikeudet taikka avustaa toista tällaisessa peittämisessä tai häivyttämisessä.

⁷⁸ Rahanpesulaki 9 luku 4 §.

Rikoksenteijä voidaan tuomita *rahanpesusta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Rahanpesun yritys on rangaistava teko.

*Törkeästä rahanpesusta*⁷⁹ on kyse, jos rahanpesussa rikoksen kautta saatu omaisuus on ollut erittäin arvokas tai rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti ja rahanpesu on kokonaisuutena arvostellen törkeä. Tällöin rikoksenteijä on tuomittava vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava teko.

*Tuottamukselliseen rahanpesuun*⁸⁰ syyllistyy henkilö, joka törkeästä huolimattomuudesta ryhtyy rikoslain 32 luvun 6 §:ssä tarkoitettuihin toimiin. Tuottamukselliseen rahanpesuun syyllistynyt henkilö on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

*Rahanpesurikkomuksesta*⁸¹ on kyse, kun rahanpesu tai tuottamuksellinen rahanpesu huomioon ottaen omaisuuden arvo tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Rikoksenteijä on tällöin tuomittava sakkoon.

Joka sopii toisen kanssa sellaisen törkeän rahanpesurikoksen tekemisestä, jonka kohteena on lahjuksen antamisen, lahjuksen ottamisen, 29 luvun 9 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuun veroon⁸² kohdistuvan törkeän veropetoksen tai törkeän avustuspetoksen tuottama hyöty tai sen tilalle tullut omaisuus, on tuomittava *salahankkeesta törkeän rahanpesun tekemiseksi*⁸³ sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

12.2 Terrorismin rahoittaminen

Rikoslain 34 a luvun mukaan *terrorismin rahoittamiseen* syyllistyy se, joka suoraan tai välillisesti antaa tai kerää varoja rahoittaakseen tai tietoisena siitä, että niillä rahoitetaan

- 1) panttivangin ottamista tai kaappausta;
- 2) sellaista tuhotyötä, törkeää tuhotyötä tai yleisvaarallisen rikoksen valmistelua, jota on pidettävä terrorististen pommi-iskujen torjumista koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa tarkoitettuna rikoksena;

⁷⁹ Rikoslaki 32 luku 7 §.

⁸⁰ Rikoslaki 32 luku 9 §.

⁸¹ Rikoslaki 32 luku 10 §.

⁸² Verolla tarkoitetaan tässä luvussa myös veron ennakkoa ja veroon rinnastettavaa julkista maksua ja Euroopan yhteisöjen lukuun kannettavaa maksua, joka tilitetään Euroopan yhteisöille sisällytettäväksi Euroopan yhteisöjen yleiseen talousarvioon, Euroopan yhteisöjen hoidossa oleviin tai niiden puolesta hoidettuihin talousarvioihin.

⁸³ Rikoslaki 32 luku 8 §.

- 3) sellaista tuhotyötä, liikennetuhotyötä, törkeää tuhotyötä tai yleisvaarallisen rikoksen valmistelua, jota on pidettävä siviili-ilmailun, merenkulun turvallisuuden tai mannerjalustalla sijaitsevien kiinteiden lauttojen turvallisuuteen kohdistuvana rikoksena;
- 4) sellaista ydinräjähderyöstä, terveyden vaarantamista, törkeää terveyden vaarantamista, ydinenergian käyttörikosta tai muuta ydinaineeseen kohdistuvaa tai ydinainetta välineenä käyttäen tehtyä rikosta rangaistavaksi säädettyä tekoa, jota on pidettävä ydinaineiden turvajärjestelyjä koskevista toimista tehdyssä yleissopimuksessa tarkoitettuna rikoksena; tai
- 5) murhaa, tappoa, surmaa, törkeää pahoinpitelyä, vapaudenriistoa, törkeää vapaudenriistoa, törkeää ihmiskauppaa, panttivangin ottamista tai törkeää julkisrauhan rikkomista tai niillä uhkaamista, kun teko kohdistuu henkilöön, jota tarkoitetaan kansainvälistä suojelua nauttivia henkilöitä, mukaan lukien diplomaattiset edustajat, vastaan kohdistuvien rikosten ehkäisemistä ja rankaisemista koskevassa yleissopimuksessa.

Terrorismin rahoittamiseen syyllistyy myös se, joka suoraan tai välillisesti antaa tai kerää varoja rahoittaakseen tai tietoisena siitä, että niillä rahoitetaan rikoslain 34 a luvun 1–4, 4 a–4 c tai 5 b §:ssä tarkoitettua rikosta.

Terroristiryhmän rahoittamiseen⁸⁴ syyllistyy se, joka suoraan tai välillisesti antaa tai kerää varoja rikoslain 34 a luvun 6 §:n 2 momentissa tarkoitettulle terroristiryhmälle tietoisena ryhmän luonteesta terroristiryhmänä.

13 Vihje- ja ilmoitusjärjestelmä

Asianajajan on luotava vihje- tai ilmoitusjärjestelmä (ns. whistleblowing), jonka kautta asianajajatoimiston palveluksessa olevat voivat ilmoittaa riippumattoman kanavan kautta rahanpesulain ja sen nojalla annettujen sääntöjen ja määräysten rikkomusepäilyistä sekä asianajajatoimiston sisäisesti että Asianajajaliitolle.

Asianajajaliitto voi tapauskohtaisesti päättää, ettei asianajajan tarvitse itse järjestää vihje- tai ilmoitusjärjestelmää, jos se on perusteltua ottaen huomioon asianajajatoimiston koko ja sen toimintaan liittyvä rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen riski. Hallituksen esityksen (HE 228/2016) mukaan Asianajajaliitto voi esimerkiksi päättää, että alle viisi henkilöä työllistävien asianajajien ei tarvitse perustaa sisäistä järjestelmää rikkomusepäilyjen ilmoittamiseksi, jos asianajajan laatima riskiarvio puoltaa poikkeuksen myöntämistä.

⁸⁴Rikoslaki 34 a luku 5 a §.

13.1 Rikkomusepäilyistä ilmoittaminen

Ilmoituksen tekijällä ei tarvitse olla erityistä näyttöä rikkomusepäilyn tueksi, vaan ilmoituksen tekemiseksi riittää perusteltu epäily rikkomuksesta⁸⁵. Ilmoituksen tekijän ja ilmoituksen kohteena olevan henkilön henkilötiedot ovat salassa pidettäviä⁸⁶ eikä ilmoituksen kohteena olevalla henkilöllä ole lähtökohtaisesti oikeutta tarkastaa rekisteriin tallennettuja itseään koskevia tietoja. Tietosuojavaltuutettu voi rekisteröidyn pyynnöstä tarkastaa rekisteröityä koskevien tietojen lainmukaisuuden.

Vihje- ja ilmoitusjärjestelmä muodostaa henkilötietorekisterin, jonka ylläpitoon liittyvässä henkilötietojen käsittelyssä tulee noudattaa henkilötietolakia. Henkilötietolain mukaisesti rekisteriin saa tallentaa vain väärinkäytösepäilyjen selvittämiseksi tarpeellista tietoa. Tietojen oikeellisuus on pyrittävä varmistamaan tietoja käytettäessä.⁸⁷

Rekisteriin tallennettuja tietoja rikkomusepäilyistä voidaan käyttää asianajotoimiston sisäisiin selvityksiin mahdollisista väärinkäytöksistä. Tarvittaessa tietoja voidaan luovuttaa viranomaisille, kuten valvontaviranomaiselle tai poliisille, niiden laissa säädettyjen tehtävien hoitamiseksi.⁸⁸

Epäiltyä rikkomista koskevan ilmoituksen tiedot on poistettava rekisteristä viiden vuoden kuluttua ilmoituksen tekemisestä, jollei tietojen edelleen säilyttäminen ole tarpeen rikostutkinnan, vireillä olevan oikeudenkäynnin, viranomaistutkinnan taikka ilmoituksen tekijän tai ilmoituksen kohteena olevan henkilön oikeuksien turvaamiseksi. Tietojen edelleen säilyttämisen tarpeellisuus on tutkittava viimeistään kolmen vuoden kuluttua edellisestä tarkistamisesta. Tarkistamisesta on tehtävä merkintä.⁸⁹

⁸⁵ Työnantaja voi puuttua vahingoittamistarkoituksessa tehtyihin selkeästi perusteettomiin ilmoituksiin esimerkiksi työturvallisuuslain (738/2002) 18 §:n ja 28 §:n tarkoittamana häirintänä ja epäasiallisena kohteluna työpaikalla. Ääritapauksissa sovellettavaksi voi tulla myös esimerkiksi rikoslain 24 luvun 9 §:n säännös kunnianloukkauksesta.

⁸⁶ Raportoijan henkilöllisyys voitaisiin tarvittaessa selvittää, jos rikkomusepäilyä koskeva ilmoitus on tehty selkeästi perusteettomasti. Raportoijan henkilötietojen luottamuksellisuus voi väistyä myös silloin, jos tietojen ilmaisemisesta on säädetty muussa kansallisessa lainsäädännössä.

⁸⁷ Henkilötietolaki 2 luku.

⁸⁸ HE 228/2016 rahanpesulain 7 luku 8 § yksityiskohtaiset perustelut.

⁸⁹ Rahanpesulaki 7 luku 8 § 2 momentti.

13.2 Asianajajaliiton ilmoituskanava rikkomusepäilyjä koskevien ilmoitusten vastaanottamiseksi

Rahanpesulain mukaan myös Asianajaliiton tulee luoda tarkoituksenmukainen järjestelmä säännösten epäilyistä rikkomuksista tehtyjen ilmoitusten vastaanottamiselle. Ilmoituksen tekeminen Asianajaliitolle ei edellytä rikkomusepäilyn ilmoittamista asianajotoimiston sisäisesti, vaan asianajotoimiston työntekijät voivat ilmoittaa havaitsemistaan rikkomuksista suoraan Asianajaliitolle sähköpostiosoitteeseen rahanpesurikkomukset@asianajajaliitto.fi.

14 Rahanpesun selvittelykeskus

Vanhassa rahanpesulaissa (503/2008) olevat rahanpesun selvittelykeskusta koskevat säännökset on korvattu lailla rahanpesun selvittelykeskuksesta (445/2017).

Rahanpesun selvittelykeskuksen tehtävänä on:

- 1) rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen, paljastaminen ja selvittäminen sekä tutkintaan saattaminen;
- 2) epäilyttäviä liiketoimia sekä terrorismin rahoittamisen epäilyä koskevien ilmoitusten vastaanottaminen ja analysointi sekä palautteen antaminen niiden vaikutuksista;
- 3) yhteistyö viranomaisten kanssa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjunnassa;
- 4) yhteistyö ja tietojenvaihto rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä huolehtivien vieraan valtion viranomaisten ja kansainvälisten järjestöjen kanssa;
- 5) yhteistyö ilmoitusvelvollisten kanssa;
- 6) tilaston pitäminen epäilyttäviä liiketoimia sekä terrorismin rahoittamisen epäilyä koskevien ilmoitusten ja liiketoimien keskeytysten lukumäärästä, tutkintaan saatettujen epäilyttäviä liiketoimia koskevien ilmoitusten lukumäärästä sekä tehdyistä, vastaanotetuista, evätyistä ja vastatuista tietopyynnöistä; ja

7) varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi annetun lain (325/2013)

3 §:n 2 momentissa tarkoitettujen ilmoitusten vastaanotto ja käsittely⁹⁰, mainitun lain 4 §:ssä tarkoitettujen jäädyttämisspäätösten edellytysten selvittäminen ja jäädyttämisspäätöksiä koskevien esitysten tekeminen.

Epäilyttäviä liiketoimia ja terrorismin rahoittamisen epäilyä koskevat ilmoitukset tallennetaan rahanpesurekisteriin, jota saavat käyttää vain rahanpesun selvittelykeskuksen henkilöstöön kuuluvat. Tietoja saa käyttää ja luovuttaa salassapitomääräysten estämättä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ja sen rikoksen, jolla rahapesun tai terrorismin rahoittamisen kohteena oleva omaisuus tai rikoshyöty on saatu tai saataisiin, estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä esitutkintaan saattamiseksi.

Rekisteröidyllä ei ole tarkastusoikeutta rekisterin muihin kuin 2 §:n 1 momentin 7 kohdassa tarkoitettuihin jäädyttämisspäätöksiin liittyviin tietoihin.

Ilmoitus ja sen tiedot poistetaan rahanpesurekisteristä kymmenen vuoden kuluttua rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen epäilyä koskevan merkinnän tekemisestä.

14.1 Rahanpesun selvittelykeskuksen oikeus saada, käyttää ja luovuttaa tietoa

Rahanpesun selvittelykeskuksella on oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä sekä ilmoitusvelvollisilta rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen ja selvittämisen kannalta välttämättömät tiedot ja asiakirjat maksutta sen estämättä, mitä liike- ja ammattisalaisuutta tai yksilön, yhteisön tai säätiön taloudellisia olosuhteita, taloudellista asemaa tai verotustietoja koskevien tietojen salassapidosta säädetään. Päätöksen salassa pidettävien tietojen hankkimisesta tekee selvittelykeskuksessa työskentelevä päällystään kuuluva poliisimies.⁹¹

Selvittelykeskuksella on oikeus saada maksutta yksityiseltä yhteisöltä, säätiöltä ja henkilöltä selvittelykeskuksessa työskentelevän päällystään kuuluvan poliisimiehen kirjallisesta pyynnöstä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen ja selvittämisen kannalta välttämättömät tiedot yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toiminnantarkastajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan salassapitovelvollisuuden estämättä.⁹²

⁹⁰ Pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen tai syyttäjän on tehtävä rahanpesun selvittelykeskukselle ilmoitus varoista, jotka kuuluvat luonnolliselle henkilölle tai oikeushenkilölle, jota on syytä epäillä, jolle vaaditaan rangaistusta tai joka on tuomittu rikoslain 34 a luvussa rangaistavaksi säädetystä teosta.

⁹¹ Laki rahanpesun selvittelykeskuksesta 4 § 1 momentti.

⁹² Laki rahanpesun selvittelykeskuksesta 4 § 2 momentti.

Rahanpesun selvittelykeskus saa käyttää ja luovuttaa saatuja tietoja salassapitosäännösten estämättä vain rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ja sen rikoksen, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen kohteena oleva omaisuus tai rikoshiöty on saatu tai saatettiin, estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä tutkintaan saattamiseksi. Rahanpesun selvittelykeskus voi luovuttaa tietoja myös ilman pyyntöä. Lisäksi tietoja saa luovuttaa ulkoasiainministeriölle varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi annetussa laissa säädettyjen tehtävien ja ulosottomiehelle mainitussa laissa säädettyjen tehtävien ja eräiden Suomelle Yhdistyneiden kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämiseksi annetun lain (659/1967) 2 b §:ssä säädettyjen tehtävien hoitamiseksi. Tietoja voidaan luovuttaa myös tässä laissa tarkoitettulle toimivaltaiselle valvontaviranomaiselle, jos luovutettava tieto on välttämätön toimivaltaisen valvontaviranomaisen tässä laissa tarkoitettujen tehtävien suorittamiseksi. Päätöksen tässä momentissa tarkoitusta tietojen luovuttamisesta tekee rahanpesun selvittelykeskuksessa työskentelevä päällystön kuuluva poliisimies.⁹³

Asianajaja on velvollinen luovuttamaan selvittelykeskukselle kaikki tiedot, joilla saattaa olla merkitystä rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen epäilyn selvittämisessä. Asianajajalle asianajajalaissa säädetty salassapitovelvollisuus ei ole esteenä tietojen luovuttamiselle. Ainoastaan siinä tapauksessa, että asianajaja on oikeudenkäymiskaaren (4/1734) 17 luvun 13 §:ssä säädetyn tavoin velvollinen kieltäytymään todistamasta, hän ei ole velvollinen luovuttamaan rahanpesun selvittelykeskuksen pyytämiä tietoja.

Korkein oikeus on ratkaisuisaan KKO 2003:119 ja KKO 2003:137 ottanut kantaa asianajajan salassapitovelvollisuuteen tarkastelemalla asianajajista annetun lain 5c §:ssä säädetyn asianajajan salassapitovelvollisuuden ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:ssä säädetyn todistamiskiellon välistä suhdetta. Ratkaisuisaan korkein oikeus on katsonut todistamiskiellon koskevan asianajajaa tai muuta oikeudellista neuvonantajaa lähtökohdaisesti vain hänen oikeudenkäyntiin liittyvässä asiamiehen tai avustajan tehtävässään.

Korkeimman oikeuden päätösten mukaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n tarkoitus huomioon ottaen ei ole yleensä kuitenkaan estettä rinnastaa oikeudenkäyntiin myös päämiehen asian muuta viranomaiskäsitelyä esimerkiksi hallintoviranomaisessa. Samoin ilmaisun "asian ajamista varten uskonut" sanamuoto ja asiayhteys näyttäisivät viittaavan vain tilanteeseen, jossa päämies on jo antanut käyttämälleen asiamiehelle tehtäväksi ajaa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa vireillä olevaa tai vireille tulevaa asiaa.

Edelleen korkein oikeus totesi, ettei mikään viittaa siihen, että oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n 1 momentin 4 kohdan säännöksellä olisi tarkoitettu luoda

⁹³ Laki rahanpesun selvittelykeskuksesta 4 § 4 momentti.

todistamiskiellolle asianajajan taikka tämän apulaisen yleistä vaitiolovelvollisuutta vastaava, yhtä laaja käyttöala. Se, että mainitun lainkohdan mukaisen, oikeudenkäyntiä ja esitutkintaa koskevan todistamiskiellon soveltamisala on säädetty yleistä vaitiolovelvollisuutta suppeammaksi, johtuu aineellisen totuuden selvittämistarpeesta.

Korkeimman oikeuden ratkaisut tarkoittavat, että asianajaja on tietyissä tilanteissa velvollinen todistamaan sellaisestakin seikasta, josta hän muuten on asianajajista annetun lain 5c §:n perusteella vaitiolovelvollinen. Rahanpesulaissa säädettyä tietojenantamisvelvollisuutta on tulkittava korkeimman oikeuden ratkaisuksista ilmenevien perusteiden mukaan. Jos asianajajalta pyydetään tietoja tilanteessa, jossa päämies on jo antanut käyttämälleen asiamiehelle tehtäväksi ajaa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa vireillä olevaa tai vireille tulevaa asiaa, tulevat sovellettavaksi oikeudenkäymiskaaren (4/1734) 17 luvun 13 §:n säännökset, ja asianajaja on velvollinen kieltäytymään tietojen luovuttamisesta.

14.2 Rahanpesun selvittelykeskuksen ohjeet rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä sekä yhteystiedot

Rahanpesun selvittelykeskus on antanut rahanpesun vastustamista koskevat ohjeet (Rahanpesun torjunnan parhaat käytäntösäännöt), jotka ovat luettavissa keskusrikospoliisin Internet-sivustolla (www.poliisi.fi/krp).

Yhteystiedot:

Keskusrikospoliisi
Rahanpesun selvittelykeskus
Käyntiosoite: Jokiniemenkuja 4, Vantaa
Postiosoite: PL 285, 01301 Vantaa
Päivystyspuhelin: 0295 486 822
Puh. vaihde: 0295 480 141
Faksi: (09) 273 2139
Sähköposti: [rahanpesu.krp\(at\)poliisi.fi](mailto:rahanpesu.krp(at)poliisi.fi)
rahanpesu.fi

Yhteystiedot on haettu tähän ohjeeseen 21.7.2017. Ajantasaiset yhteystiedot löytyvät aina Internet-sivustolta (www.poliisi.fi/keskusrikospoliisi/rahanpesun_torjunta/rahanpesun_selvittelykeskus).